

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας
ΠΜΣ στην Πολιτική, Γλώσσα και Διαπολιτισμική
Επικοινωνία (POLICO)

Διπλωματική Εργασία

**Τα ΜΜΕ και η επίδραση την οποία ασκούν στις ΕΔ κατά τις
περιόδους κρίσεων και συρράξεων**

Γεώργιος Καλαποθαράκος

Επιβλέπων καθηγητής: Δρ. Διονύσιος Αναστασόπουλος
Μέλη Τριμελούς Επιτροπής: Δρ. Γεώργιος Μιχαλακόπουλος
Δρ. Βιλελμίνη Σωσώνη

Αθήνα 2023

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτή η εργασία εξετάζει το ρόλο που διαδραματίζουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) στις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ), μέσω της επίδρασης που ασκούν σε περιόδους κρίσεων και συρράξεων, καθώς και τις προκλήσεις ασφαλείας που αναδύονται από αυτή την επίδραση. Για να δοθεί το υπόβαθρο στο θέμα της διατριβής θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, τόσο τα κέντρα στρατηγικής μελέτης των σοβαρών κρατών, όσο και η ακαδημαϊκή κοινότητα μελετούν την ισχύ της επικοινωνίας, μέσω των ΜΜΕ και της επιρροή τους στις κοινωνίες, δεδομένου ότι οι ιδεολογίες αλλάζουν ή εξαφανίζονται, με την πάροδο του χρόνου, αλλά η αναγκαιότητα για ισχυρές οντότητες παραμένει για χιλιετίες. Επομένως, όποιος θέλει να προβλέψει τις επόμενες δεκαετίες και αιώνες είναι υποχρεωμένος να εξετάσει τις νέες τεχνολογίες των ΜΜΕ, την επίδρασή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι, καθώς και το τι αντιπροσωπεύουν τα κέντρα που τα ελέγχουν. Όσον αφορά το φαινόμενο των κρίσεων και συρράξεων μεταξύ διαφορετικών οντοτήτων και συμμαχιών, αυτό παραμένει αμετάβλητο σε όλη την διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας.

ABSTRACT

This paper examines the role-playing of Mass Media (MS) in the Armed Forces (AF), through their impact in times of crisis and conflict, and the security challenges that emerge from this impact. To give the background to the thesis topic, it should be taken into account that, both the strategic study centers of serious states and the academic community of the powerful states study the power of communication, focusing on the mass media influence on societies and taking into account that ideologies change or disappear, over time, but the necessity for powerful entities remains for millennia. Therefore, anyone who wants to predict the coming decades and centuries is obliged to consider the new media technologies, their effect on social life, as well as what the centers, which control them, represent. As for the phenomenon of crises and conflicts between different entities and alliances, this remains unchanged throughout the human's history.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Περίληψη	ii
Συντμήσεις και Ακρωνύμια	iv
Πρόλογος	v
Εισαγωγή	1
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Ορισμοί - Κατηγορίες / Είδη Μ.Μ.Ε.	4
ΟΡΙΣΜΟΙ	4
1. Ορισμός του Μέσου	
2. Ορισμός της Μάζας	4
3. Ορισμός της Επικοινωνίας	5
4. Ορισμός της Μαζικής Επικοινωνίας	5
5. Ορισμός των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)	6
ΕΙΔΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	6
1. Δημόσιες Σχέσεις	6
2. Διαφήμιση	7
3. Προπαγάνδα	8
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: Συνταγματική - Νομοθετική Κατοχύρωση Λειτουργίας ΜΜΕ	9
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: Μ.Μ.Ε. και Ένοπλες Δυνάμεις	11
1. Γενικά	11
2. Το επικοινωνιακό περιβάλλον	12
3. Το Νέο Μεταβαλλόμενο Περιβάλλον	13
4. Η αλληλεπίδραση στη σχέση των Ε.Δ. και των Μ.Μ.Ε	13
5. Τρόποι Συνεργασίας - Τα ΜΜΕ ως Στρατηγικός Σύμμαχος	15
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ: Τα Μ.Μ.Ε. κατά τη Διαχείριση Κρίσεων και Συρράξεων	20
1. Γενικά	20
2. Η έννοια της Διαχείρισης Κρίσεων	20
3. Επίδραση Μ.Μ.Ε. στην ΔΚ και στις συρράξεις διαχρονικά	22
4. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην ΔΚ και στις Συρράξεις	26
5. Η επιρροή των Μ.Μ.Ε. στην Εθνική Ασφάλεια	32
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε: Η Επικοινωνιακή Διαχείριση της Κρίσης των Ιμίων	38
1. Γενικά	38
2. Το χρονικό της κρίσης των «Ιμίων»	38
3. Η Παρουσίαση της κρίσης των «Ιμίων» από τα Μ.Μ.Ε.	41
4. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην κρίση των «Ιμίων»	43
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	46
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	51

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ - ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

Α/ΓΕΕΘΑ:	Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας
ΓΕΕΘΑ:	Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
ΓΕ:	Γενικό Επιτελείο
ΓΕΝ:	Γενικό Επιτελείο Ναυτικού
ΔΕΤ:	Διεύθυνση Ενημέρωσης Τύπου
ΔΚ:	Διαχείριση Κρίσεων
ε.α.	Εν αποστρατεία
Ε.Δ.:	Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΡΤ:	Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση
ΘΕ:	Θέατρο Επιχειρήσεων
ΚΕΤ:	Κέντρο Ενημέρωσης Τύπου
ΚΥΣΕΑ:	Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας
Μ.Μ.Ε.:	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας
ΜΜΕ:	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΜΥΚ:	Μονάδα Υποβρυχίων Καταστροφών
ΠΕΑ:	Πολιτική Εθνικής Άμυνας
ΠΝ:	Πολεμικό Ναυτικό
ΣΑΓΕ:	Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων
ΣΑΜ:	Συμβούλιο Άμυνας
ΣΕΘΑ:	Σχολή Εθνικής Άμυνας
ΥΕΘΑ:	Υπουργός Εθνικής Άμυνας
ΥΠΕΘΑ:	Υπουργείο Εθνικής Άμυνας
ΥΠ.ΕΞ:	Υπουργός Εξωτερικών
ΥΠΕΞ:	Υπουργείο Εξωτερικών
Ψ.Ε.:	Ψυχολογικές Επιχειρήσεις

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ως επιστέγασμα των μεταπτυχιακών σπουδών μου και προκειμένου να αποκτήσω μια βαθύτερη εικόνα αναφορικά με την πολιτική, την γλώσσα και την διαπολιτισμική Επικοινωνία, έθεσα ως στόχο να διερευνήσω τις προκλήσεις που επικεντρώνονται στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των Ε.Δ. και των Μ.Μ.Ε.. Ωστόσο, ο βασικός στόχος αυτής της διατριβής ήταν να επεκτείνω τις γνώσεις μου και να αποκτήσω εμπειρία, σχετικά με την επίδραση που ασκούν τα Μ.Μ.Ε. στις Ε.Δ. σε περιόδους κρίσεων και συρράξεων, σε χρονικές στιγμές δηλαδή, στις οποίες απαιτείται σύμπνοια και ενότητα από όλους τους θεσμούς και φορείς μιας κρατικής οντότητας.

Ευχαριστώ πολύ τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Διονύσιο Αναστασόπουλο που ήταν πάντα κοντά μου, παρέχοντας την κατάλληλη καθοδήγηση και βοήθεια. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω το Ιόνιο Πανεπιστήμιο που μου έδειξε εμπιστοσύνη και μου έδωσε την ευκαιρία να εμβαθύνω τις γνώσεις μου σε θέματα Πολιτικής, Γλώσσας και Διαπολιτισμικής Επικοινωνίας. Επίσης, ευχαριστώ πολύ τη σύζυγό μου και τον γιο μου που με στήριξαν με τη στάση και τη συμπεριφορά τους για την ολοκλήρωση αυτού του προγράμματος, δίνοντάς μου επαρκή χρόνο για σπουδές σε βάρος του χρόνου τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή και με την υπάρχουσα μορφή των περισσότερων δημοκρατικών κοινωνιών, οι πολίτες είναι καθόλα ικανοί να αντιλαμβάνονται την πολυπλοκότητα ενός κόσμου που συνεχώς μεταβάλλεται, έστω κι αν αυτός τοποθετείται πολύ μακριά από την καθημερινότητά τους. Επομένως, είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός κράτους/κυβέρνησης, που για να θεωρηθεί επιτυχημένο/η, πρέπει να δημιουργήσει και να βασιστεί σε αδέσμευτους, ανεξάρτητους και εξειδικευμένους φορείς διακίνησης πληροφοριών που θα είναι υπεύθυνοι να μεταφέρουν τα γεγονότα όπως ακριβώς είναι και ταυτόχρονα θα τα καθιστούν καταληπτά σε όλους και ιδιαίτερα σε αυτούς που κατέχουν θέσεις ευθύνης και παίρνουν αποφάσεις.

Συναφώς, οι φορείς αυτοί που καλούνται μέσα επικοινωνίας βρίσκονται στην καρδιά της κοινωνικής ζωής και είναι οι κατ' εξοχήν θεσμοί που περιγράφουν και ερμηνεύουν τα γεγονότα και τα φαινόμενα που συνθέτουν τον κόσμο γύρω μας. Συγχρόνως, αποτελούν το κύριο μέσο επικοινωνίας μεταξύ των πολιτικών και της κοινωνίας, με ολοένα διερευνόμενα πεδία εφαρμογών και δυνατοτήτων. Αποτελούν, χωρίς αμφιβολία, αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής, ενώ έχουν τη δυνατότητα της περιγραφής-ερμηνείας των γεγονότων και των φαινομένων που συνθέτουν τον κόσμο. Απευθύνονται σε ένα τεράστιο ακροατήριο ή κοινό, σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη της γης, σε όλες τις ηλικίες, σε κάθε έθνος ή φυλή, σε άνδρες και γυναίκες, σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Είναι ευρύτερα γνωστό, ότι το φαινόμενο της μαζικής επικοινωνίας έχει εμφανιστεί πολλά χρόνια νωρίτερα με την εφεύρεση της τυπογραφίας και τη διάδοση του τύπου και του βιβλίου. Εντούτοις στη σημερινή εποχή και ιδιαίτερα μετά την εμφάνιση του ραδιοφώνου και της ραγδαίας εξέλιξης της τηλεόρασης, με την ταχύτατη μετάδοση μεγάλης ποσότητας πληροφοριών σε μαζικό κοινό, έχει κλιμακωθεί η συστηματική μελέτη και η στροφή όλων και περισσότερων μελετητών πάνω στο ρόλο των Μ.Μ.Ε. και γενικότερα στη σημασία των επικοινωνιακών μέσων. Αξίζει να τονιστεί ιδιαίτερα η εφεύρεση του διαδικτύου, ενός παγκόσμιου δικτύου ηλεκτρονικών υπολογιστών που συνδέονται μεταξύ τους μέσω μόντεμ και μπορούν να συνδιαλέγονται και να ανταλλάσσουν αμέτρητες πληροφορίες με απίστευτη ταχύτητα.

Σύμφωνα με τον Clausewitz (Michael Howard and Peter Paret, Clausewitz, Carl Von, On War, σελ. 86), «πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα». Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο και την επίδραση που ασκούν τα Μ.Μ.Ε στην

πολιτική ζωή των χωρών στη σύγχρονη εποχή, είναι δεδομένο ότι αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα μέσα, τόσο σε περιόδους διαχείρισης κρίσεων και εξέλιξης των στρατιωτικών επιχειρήσεων, όσο και στη μεταπολεμική περίοδο. Αποτελούν ένα από τα μέσα διεξαγωγής του πολέμου και είναι σίγουρα ένα από τα πιο βασικά στοιχεία των πολλαπλασιαστών ισχύος, είτε των αντιμαχόμενων παρατάξεων (πόλεμος μέσω αντιπροσώπων), είτε των κρατικών οντοτήτων. Είναι αδιαμφισβήτητο ότι, η σωστή καθοδήγηση και προσανατολισμός των Μ.Μ.Ε., συνδυάζοντας την κατάλληλη διοχέτευση ιδεών στο κοινό, μπορούν τόσο να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη Διαχείριση Κρίσεων και να αιτιολογήσουν την αναγκαιότητα ενός πολέμου, όσο και να επιφέρουν εσωτερική νομιμοποίηση. Από την άλλη πλευρά μπορούν να αλλάξουν την έκβαση ενός πολέμου και να επιφέρουν αντίθετα αποτελέσματα από αυτά που πιθανώς είχαν σχεδιασθεί στην αρχή, με γνώμονα μόνο την στρατιωτική ισχύ.

Επομένως, η "μεταφορά" της τηλεοπτικής εικόνας σημαίνει δύναμη. Είναι πολλές οι περιπτώσεις που η λειτουργία των Μ.Μ.Ε. μπορεί να επηρεάσει άμεσα, υπό την πίεση της δύναμης της εικόνας, τη διαδικασία λήψης απόφασης στο ανώτατο δυνατό επίπεδο, την υιοθέτηση πολιτικών αποφάσεων, καθώς και την εκτέλεση στρατιωτικών επιχειρήσεων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι πολεμικές επιχειρήσεις στον Περσικό, στην πρώην Γιουγκοσλαβία και η επέμβαση των ΗΠΑ και του NATO κατά της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν. Ανεκδοτολογικά αναφέρεται ότι, κατά τη διάρκεια του πολέμου στον Κόλπο, το 1991, ο Μπους ενημερωνόταν πρωτογενώς από το CNN, το οποίο αναφερόταν ως οίωνοί μέλος του συμβουλίου ασφαλείας του ΟΗΕ (Δρ. Αθανάσιος Σαμαράς, Επικοινωνιακή χειραγώγηση και Ένοπλες Δυνάμεις). Επίσης δεν πρέπει να περνάει απαρατήρητη η αλματώδης αύξηση του αριθμού των δημοσιογράφων-ανταποκριτών που καλύπτουν ένα γεγονός από εποχή σε εποχή. Οι είκοσι (20) δημοσιογράφοι που κάλυψαν την επιχείρηση στη Νορμανδία, ανήλθαν στις δυόμιση χιλιάδες (2500) κατά την είσοδο των στρατευμάτων του NATO στο Κοσσυφοπέδιο.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι, είναι απόλυτα σαφής η αποφασιστική συμβολή των Μ.Μ.Ε. στην επιτυχία του σκοπού της πολιτικής ηγεσίας που ως κύριο μέλημα της έχει τη Διαχείριση Κρίσεων, την επίτευξη των πολιτικών επιδιώξεων και την διασφάλιση των συμφερόντων του κράτους. Παράλληλα με την πολιτική ηγεσία κινούνται και οι Ε.Δ., αναφορικά με την προάσπιση Ζωτικών Συμφερόντων, που σε καιρό ειρήνης, κρίσης ή ένοπλης σύγκρουσης, έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τα Μ.Μ.Ε., ως μέσο για την άσκηση ψυχολογικών

επιχειρήσεων και όχι μόνο, προκειμένου, σε συνδυασμό με τη χρήση βίας ή μη, να επιτευχθεί όχι μόνο η επιβολή της θελήσεώς μας επί του αντιπάλου, αλλά και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης προς την επιθυμητή κατεύθυνση. Είναι ένα δεδομένο που δεν μπορεί πλέον να αγνοηθεί από καμία κυβέρνηση και κανένα στρατό.

Μεθοδολογία και Δομή

Η παρούσα έρευνα βασίζεται σε μια ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας για την εξέταση της επίδρασης των Μ.Μ.Ε. στις Ε.Δ., σε περιόδους κρίσεων και συρράξεων και πραγματεύεται τον ιδιαίτερο ρόλο που τα Μ.Μ.Ε. διαδραματίζουν στην αμυντική πολιτική των χωρών, αναλύοντας την επικοινωνιακή διαχείριση της κρίσης των «Ιμίων», ως μελέτη περίπτωσης (case study).

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο θα δοθούν οι αναγκαίοι ορισμοί των σημαντικότερων εννοιών, όπως προκύπτουν από το θέμα και θα αναλυθούν οι κατηγορίες - είδη των Μ.Μ.Ε.. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξετασθεί το επικοινωνιακό περιβάλλον γενικά, το νέο μεταβαλλόμενο περιβάλλον, καθώς και η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται στη σχέση μεταξύ Μ.Μ.Ε. και Ε.Δ.. Στο τρίτο κεφάλαιο θα εξετασθούν η έννοια της Διαχείρισης Κρίσεων, καθώς και η επίδραση - ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην ΔΚ και στην Εθνική Ασφάλεια, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο και πριν τα συμπεράσματα της εργασίας, θα αναλυθεί η κρίση των «Ιμίων» του 1996, ως μελέτη περίπτωσης του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Ορισμοί - Κατηγορίες/Είδη Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης/Επικοινωνίας

ΟΡΙΣΜΟΙ

1. Ορισμός του Μέσου

Μέσο στην διαδικασία της επικοινωνία είναι το κανάλι, ο φορέας, μέσω του οποίου ταξιδεύει το μήνυμα από τον πομπό στο δέκτη. Οι φορείς περιλαμβάνουν την ομιλία, τον ήχο, τις χειρονομίες, το γραπτό λόγο και τον τεχνολογικό εξοπλισμό (τηλέφωνο, τηλεόραση, Η/Υ κλπ.) (Αθανασούλα – Ρέπα, 1999, σ.144). Επομένως, στις μέρες μας, το μέσο μπορεί να συνίσταται από ένα συνδυασμό επιμέρους φορέων, στους οποίους εντάσσονται και τα επιτεύγματα της τεχνολογίας διαχρονικά, καθόσον αυτά διαρκώς εξελίσσονται και χαρακτηρίζονται από τον έλεγχο που ασκεί πάνω τους ο ανθρώπινος παράγοντας. Από την άλλη, η διαδικασία της επικοινωνίας επιδρά άμεσα επί του μέσου, καθόσον πραγματοποιείται μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων και οι μετέχοντες συνεχώς λαμβάνουν και στέλνουν μηνύματα ο ένας προς τον άλλο και ο καθένας από αυτούς είναι συνεχώς δέκτης και πομπός πληροφοριών.

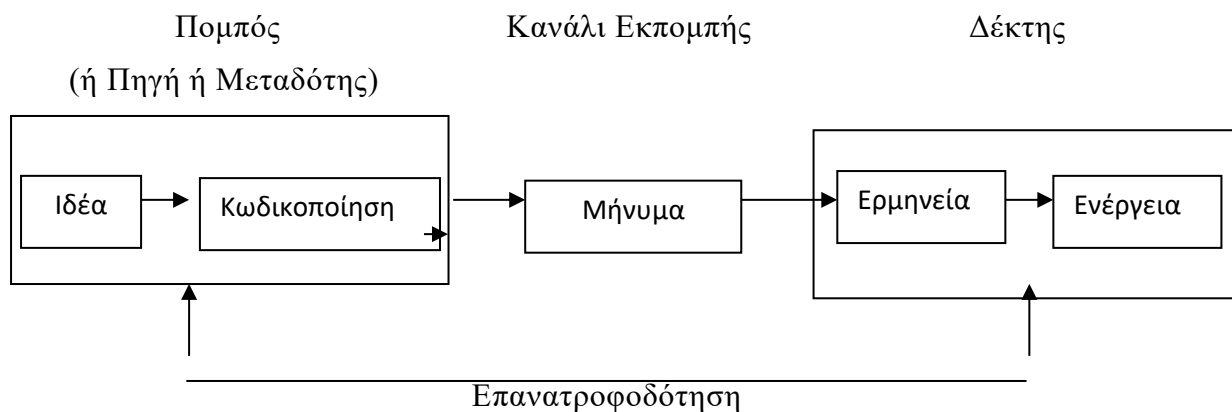
2. Ορισμός της Μάζας

Αν μιλήσουμε με όρους Πολιτικής Ψυχολογίας, Μάζα είναι ένα σύνολο ανθρώπων που στον ίδιο χρόνο υπόκεινται στην ίδια ψυχολογική επίδραση και αντιδρούν ψυχολογικά κατά τρόπο ομαδικώς ομοιόμορφο (Γεωργίου Γεωργαλά, Η Προπαγάνδα, Αθήνα 1999). Τα χαρακτηριστικά και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των ανθρώπων που την απαρτίζουν, εστιάζονται στο ότι έχουν κοινά αισθήματα, βρίσκονται κάτω από την ίδια ψυχολογική φόρτιση, χάνουν την ατομικότητά τους και συνήθως αντιδρούν ενιαία και ομοιόμορφα. Συνήθως δεν διαθέτουν τη βούληση ή τα μέσα για να δράσουν, δρουν αυτόνομα και δεν διέπονται από δομή και οργάνωση. Όταν όμως δίνουν κοινή προσοχή σε κάτι που έχουν επιλέξει άλλα άτομα και που είτε τους ενδιαφέρει, είτε τους προξενεί εντύπωση, τότε τα μέλη της, που αποτελούν τη μάζα, συνενώνονται (Ν. Μακ Κουέιλ, Εισαγωγή στη θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας, σελ. 78). Η ανάγκη για αναζήτηση ενός αρχηγού ή και ηγέτη ακόμα καθίσταται επιτακτική, προκειμένου να την οδηγήσει σε οποιαδήποτε μορφής δράσης, ενώ ταυτόχρονα το ένστικτο της "αγέλης" είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο που την διέπει, με αποτέλεσμα να προβαίνει στις πιο απίθανες ενέργειες. Συνήθως, τα μέλη της μάζας πέφτουν πολύ

εύκολα θύματα των Μ.Μ.Ε., ακόμα και όταν οι πληροφορίες που μεταδίδονται από αυτά δεν είναι αληθείς, ορθές και αντικειμενικές, γεγονός που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη συνοχή και την ομοιογένεια της κοινωνίας.

3. Ορισμός της Επικοινωνίας

Όταν δύο άτομα συνομιλούν μεταξύ τους σημαίνει ότι, επικοινωνούν με αμοιβαία ανταλλαγή μηνυμάτων (ερέθισμα – μήνυμα). Δηλαδή λαμβάνει χώρα μια επικοινωνιακή συμπεριφορά, αφού ο ένας μεταδίδει στον άλλο μια πληροφορία και ο άλλος αντιδρά σ' αυτή με μια συμπεριφορά που μπορεί να ποικίλει. Το γεγονός αυτό επιτυγχάνεται με την ανταλλαγή μηνυμάτων (ειδήσεις κ.λπ.), χρησιμοποιώντας κοινούς κώδικες συμπεριφοράς ή γλώσσας (Μ. Καζάζη, Ανθρώπινες Σχέσεις και Επικοινωνία, σελ. 79). Έτσι λοιπόν με τον όρο επικοινωνία θεωρούμε τη συγκεκριμένη εκείνη διαδικασία, κατά την οποία ένας πομπός στέλνει ένα μήνυμα, δια μέσου κάποιου φορέα, σε κάποιον δέκτη, με σκοπό να προκαλέσει ένα αποτέλεσμα. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει ανταπόκριση στη συμπεριφορά του αποδέκτη, τότε δεν έχει πραγματοποιηθεί επικοινωνία. Το σχήμα που ακολουθεί απεικονίζει και καταγράφει τη διαδικασία της επικοινωνίας [Διεύθυνση Μελετών ΓΕΣ, Διοικητική (Management) σελ. 61].

4. Ορισμός της Μαζικής Επικοινωνίας

Έχοντας λοιπόν ως αναγκαίο υπόβαθρο τα ανωτέρω, μπορούμε να ορίσουμε τη Μαζική Επικοινωνία ως τη διαδικασία εκείνη, μέσα στην οποία πρόσωπα, υπηρεσίες, κοινωνικές ομάδες κλπ., χρησιμοποιώντας διάφορα προσिता τεχνικά μέσα (Μ.Μ.Ε.), μεταδίδουν σε ένα ανώνυμο, διαφορετικής κουλτούρας και διασκορπισμένο κοινό (συνήθως μεγάλες ομάδες ανθρώπων), μηνύματα με επιλεγμένο - συγκεκριμένο περιεχόμενο, το οποίο επιδρά καταλυτικά στον τρόπο θεώρησης των πραγμάτων από

τη μεγαλύτερη πλειοψηφία των δεκτών (Ν. Μακ Κουέιλ, Εισαγωγή στη θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας, σελ. 39).

Αυτό όμως που διαπιστώνεται είναι ότι υφίσταται μία αντίθεση. Συγκεκριμένα, ενώ στη διαπροσωπική επικοινωνία η ροή της επικοινωνίας είναι αμφίδρομη/διπλής κατεύθυνσης, στα περισσότερα είδη μαζικής επικοινωνίας η ροή της επικοινωνίας έχει καθαρά μονοσήμαντο χαρακτήρα. Αυτό που συμβαίνει δηλαδή είναι ότι, κατά τη διάρκεια της αποστολής των μηνυμάτων, η δυνατότητα των δεκτών να παρέμβουν στη υπόψη διαδικασία (καθορισμός θέματος, περιεχόμενο μηνύματος, τρόπος επιλογής του), είναι περιορισμένη. Ο λόγος εστιάζεται στο ότι, το προσωπικό των Μ.Μ.Ε., που εμπλέκεται στην παραγωγή και μετάδοση των μηνυμάτων, δεν δέχεται την απαραίτητη ανάδραση, κάτι που χαρακτηρίζει τη διαπροσωπική επικοινωνία.

5. Ορισμός των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (Μ.Μ.Ε.)

Με τον όρο Μ.Μ.Ε αναφερόμαστε στο σύνολο των πληροφοριακών μέσων (υλικών, προϊόντων, οργανισμών, υπηρεσιών, κ.λπ.), με την συνήθη κάλυψη μιας επιγραφής με την λέξη «επικοινωνία», τα οποία περιλαμβάνουν κάθε φύσεως και μορφής τυπωμένο υλικό (βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, κ.λπ.), ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα, κινηματογραφικές ταινίες, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, διαδίκτυο και άλλα μέσα, που απευθύνονται συνήθως σε ένα μεγάλο σύνολο ατόμων της κοινωνίας και εκφράζουν την ανάγκη για μαζική επικοινωνία. Στη σημερινή εποχή μάλιστα και δεδομένης της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης, συντελείται μία κοσμογονική αλλαγή στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, καθώς εμφανίζονται νέα τηλεοπτικά κανάλια, νέοι ραδιοφωνικοί σταθμοί, νέα περιοδικά και εφημερίδες, ένα πλήθος ιστοσελίδων (sites) στο διαδίκτυο, νέες Πανεπιστημιακές Σχολές Επικοινωνίας και ένα πλήθος Σχολών δημοσιογραφικών σπουδών, τα οποία καλούνται Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).

ΕΙΔΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

1. Δημόσιες Σχέσεις

Οι Δημόσιες Σχέσεις έχουν εμφανισθεί από τους αρχαιότετους χρόνους, φυσικά σε άλλη μορφή, σε διάφορους λαούς (Αρχαίοι Αιγύπτιοι, Ασσύριοι, Πέρσες, Έλληνες, Ρωμαίοι). Στη σημερινή όμως εποχή, που χαρακτηρίζεται από την αλματώδη ανάπτυξη, οι Δημόσιες Σχέσεις αποτελούν, όχι μόνο αντικείμενο μελέτης από ένα

σύνολο επιστημόνων, αλλά έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους/πυλώνες των σχέσεων μεταξύ των λαών.

Όμως τι εννοούμε με τον όρο Δημόσιες Σχέσεις; Ένας ορισμός που ανταποκρίνεται στην ερμηνεία του όρου αποδίδεται στον μελετητή του θεσμού Δ. Μαγκλιβέρα και αποδίδεται ως ακολούθως: (...Δημόσιες Σχέσεις είναι η επιτελική λειτουργία Δημοσίου ή Ιδιωτικού Οργανισμού ή οιασδήποτε κοινωνικής ομάδας ή ατόμου, η οποία ερευνά τις τάσεις του Κοινού έναντι αυτών, με σκοπό όπως με κατάλληλη συμπεριφορά και συστηματική επικοινωνία, δημιουργήσει και διατηρήσει ευνοϊκή στάση και επιτύχει σταθερή συνεργασία των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες, αμέσως ή εμμέσως, ενδιαφέρονται και επιδρούν επάνω στην δραστηριότητα εκείνου, που ακολουθεί πολιτική Δημοσίων Σχέσεων...) (Κωνσταντίνου Αθανασόπουλου, Η Δημοσιότητα, Αθήνα 2005, σελ. 26). Έτσι λοιπόν οι Δημόσιες Σχέσεις αποτελούν ένα είδος Μαζικής Επικοινωνίας, η οποία απευθύνεται, κάνοντας χρήση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, σε ένα πολυπληθές και ετερογενές κοινό με διαφορετικά χαρακτηριστικά, με σκοπό την επικράτηση των επιδιώξεων που υποστηρίζουν.

2. Διαφήμιση

Για πρώτη φορά η διαφήμιση έκανε την εμφάνισή της με επιγραφές, φυσικά σε πρωτόγονη μορφή, στους λαούς των Ασσυρίων και Χαλδαίων, στην αρχαία Ελλάδα και στην ρωμαϊκή εποχή (Αθήνα, Πομπηία κ.λπ.). Φυσικά, όπως καθετί καινούριο, στις αρχές του 20ου αιώνα, η διαφήμιση κατηγορήθηκε και θεωρήθηκε ως «λέπρα». Σήμερα η κατάσταση έχει μεταβληθεί και έχει γίνει αποδεκτή, τόσο από την κρατική εξουσία, όσο και από την πλειοψηφία υπηρεσιών και οργανισμών, αλλά και από το σύνολο των πολιτών.

Για τον ορισμό της διαφήμισης έχουν δοθεί κατά καιρούς πολλοί ορισμοί, πλην όμως υπάρχει διάσταση απόψεων. Σύμφωνα με το δημοσιευθέν στην Ελλάδα σχέδιο νόμου, που αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό την έννοια της διαφήμισης, αναφέρονται τα ακόλουθα: «διαφήμιση εννοείται κάθε πληροφορία, γνωστοποίηση ή ανακοίνωση εμπορικού, επαγγελματικού ή βιομηχανικού χαρακτήρα, που παρουσιάζεται με οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο σε ευρύ κύκλο προσώπων και έχει σαν σκοπό ή αποτέλεσμα την προώθηση γενικώς ή την παροχή υπηρεσιών...» (Κωνσταντίνου Αθανασόπουλου, Η Δημοσιότητα, Αθήνα 2005, σελ. 42).

Επομένως, η διαφήμιση, πέρα από το κύριο έργο της, που είναι η προώθηση καταναλωτικών αγαθών, επιδρά στην εμπέδωση κοινωνικών αξιών, στην επιβολή

συγκεκριμένης συμπεριφοράς και νοοτροπίας και γενικότερα ενός συγκεκριμένου τρόπου ζωής (Σ. Παπαθανασόπουλος, Η Δύναμη της Τηλεόρασης, σελ. 98). Δημιουργεί με αυτό τον τρόπο ένα άτομο υλιστικό, καθώς απευθύνεται στις προσωπικές και κοινωνικές ανάγκες του, ενώ έχει την ικανότητα στο να διαμορφώνει μια καταναλωτική ιδεολογία που συνεχώς αναδύει νέες επιτακτικές ανάγκες. Απότοκος στόχος είναι η εμπλοκή του δέκτη-καταναλωτή σε ένα σύστημα επιδιώξεων, υλιστικών ικανοποιήσεων και φυσικά κατανάλωσης.

3. Προπαγάνδα

Η προπαγάνδα ως έννοια δεν είναι κάτι καινούριο. Από τότε που οι άνθρωποι μπόρεσαν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, ίσως εντελώς αθέλητα, επηρέασαν τη συμπεριφορά κάποιων άλλων ανθρώπων. Όταν σε κάποια προϊστορική ημερομηνία αυτή η επιρροή έγινε συνειδητή, γεννήθηκε η προπαγάνδα, δίχως όμως την επίσημη καταγραφή της ερμηνείας.

Ιστορικά, η εμφάνιση του όρου προπαγάνδα παρουσιάστηκε επίσημα καταγεγραμμένα, με σκοπό τη διάδοση της πίστης (De propagande Fide), στο συνοδικό όργανο της καθολικής εκκλησίας, το οποίο συστάθηκε το 1959 από τον Πάπα Κλιμέντιο, προκειμένου να διαδώσει την πολιτική του ενωτισμού της Ουνίας. Έκτοτε, ο όρος καθιερώθηκε να συμβολίζει την τέχνη διαδόσεως ιδεών. Κατά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο ο όρος αυτός υιοθετήθηκε ευρέως, ενώ λίγα χρόνια αργότερα αμφισβητήθηκε, ειδικά μετά τη χρήση του από τον Γκέμπελς. Έτσι αντικαταστάθηκε με τον όρο «Ψυχολογικός Πόλεμος» και στη συνέχεια με τον όρο «Ψυχολογικές Επιχειρήσεις», καθιστώντας σαφές πως τέτοιες επιχειρήσεις δεν απαιτούν μια τυπική κατάσταση πολέμου και πως δεν κατευθύνονται αποκλειστικά εναντίον των εχθρικών στρατιωτικών δυνάμεων (εγκυκλοπαιδικό λεξικό Petit Larousse, Ονομασία της Συνοδικής Επιτροπής για τη διάδοση της πίστης, Παρίσι 1987).

Πως λοιπόν μπορούμε να ορίσουμε την προπαγάνδα; Υφίσταται ένας ευρύτατα αποδεκτός ορισμός για την ακριβή έννοια της προπαγάνδας; Ο ορισμός, σε γενικές γραμμές που μπορεί να αποδοθεί αφορά στην τεχνική της διαδόσεως οποιασδήποτε πληροφορίας ή ιδέας, οποιουδήποτε δόγματος ή ειδικής παροτρύνσεως, που τίθεται εσκεμμένα, άμεσα ή έμμεσα σε κυκλοφορία, για να επηρεάσει ευμενώς τη σκέψη, τα αισθήματα, τη στάση και τη συμπεριφορά οποιασδήποτε συγκεκριμένης ομάδας, προς όφελος αυτού που τη θέτει σε κυκλοφορία.

Επομένως, είναι αδιαμφισβήτητα αποδεκτό ότι η προπαγάνδα είναι επικοινωνία. Ο Αμερικανός αναλυτής και συγγραφέας Charles Cooley στο βιβλίο του «Social Organization», ορίζει την επικοινωνία ως (...μηχανισμός μέσω του οποίου οι ανθρώπινες σχέσεις υπάρχουν κι αναπτύσσονται...). Επιπλέον, πρέπει να τη λάβουμε και ως μέσο διάδοσης πληροφοριών, και παράλληλα να κατανοήσουμε ότι, κάθε άτομο αντιλαμβάνεται τις πληροφορίες και τις ιδέες που προσλαμβάνει, ανάλογα με τον τρόπο σκέψης του και τα ενδιαφέροντά του. Για να είμαστε ακριβείς λοιπόν, η λειτουργία της προπαγάνδας αποσκοπεί στο να χρησιμοποιεί την επικοινωνία για να επηρεάζει συμπεριφορές (Ν.Α Καλογεροπούλου, Η Προπαγάνδα, σελ. 22).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

Συνταγματική - Νομοθετική Κατοχύρωση Λειτουργίας ΜΜΕ

Η θεσμοθέτηση κανόνων λειτουργίας των ΜΜΕ εγγυώνται την προστασία του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης, της ελευθερίας του Τύπου και της πολυφωνίας, καθώς και τη διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των ΜΜΕ.

1. Άρθρο 5Α «Σύνταγμα της Ελλάδας»

Αναφέρεται στο δικαίωμα της πληροφόρησης του κάθε πολίτη και της συμμετοχής του στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Η επιβολή περιορισμών στο δικαίωμα αυτό επιτρέπεται μόνο με νόμο για λόγου ασφαλείας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2. Άρθρο 14 «Σύνταγμα της Ελλάδας»

Θεμελιώνει και προασπίζει το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε πολίτη να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του και τους στοχασμούς του. Κατοχυρώνεται η ελευθερία του τύπου.

Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος αφ' ενός απαγορεύει τις κρατικές επεμβάσεις και κυρίως την άσκηση λογοκρισίας (αποθετική υποχρέωση του κράτους), αφ' ετέρου επιβάλλει, ως θετική υποχρέωση, την εξασφάλιση εκ μέρους του κράτους, τόσο των υλικών προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την άσκηση της ελεύθερης δημοσιογραφίας, όσο και των μη υλικών προϋποθέσεων, οι οποίες

συνίστανται στην εξασφάλισι της δυνατότητας προσβάσεως στις πηγές πληροφορήσεως και την παροχή πληροφοριών από το ίδιο το κράτος.

Επιτρέπεται κατ' εξαίρεση η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή όπου έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους.

3. Άρθρο 15 «Σύνταγμα της Ελλάδας»

Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του άρθρου 14 δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Στην παράγραφο 2 του αυτού άρθρου η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους, ώστε να διασφαλίζεται η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντα του λόγου και της τέχνης. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης που είναι ανεξάρτητη αρχή.

Κατά την κρατούσα στη θεωρία και τη νομολογία άποψη, το άρθρο 15 δεν θεσπίζει ατομικό δικαίωμα ιδρύσεως ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού. Δεν παρακωλύει όμως την ελεύθερη έκφραση της γνώμης μέσω της ραδιοτηλεοράσεως (κρατικής ή ιδιωτικής), η οποία κατοχυρώνεται από τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 του Συντάγματος .

5. Άρθρο 19 «Σύνταγμα της Ελλάδας»

Θεμελιώνεται το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο απόλυτα απαραβίαστο. Με νόμο ορίζεται ανεξάρτητη αρχή που διασφαλίζει το απόρρητο της παρ. 1 του αυτού άρθρου.

Περιορισμός ως προς το απαραβίαστο αυτών που καθορίζονται στο άρθρο αυτό, μόνο κατόπιν δικαστικής απόφασης για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

6. Άρθρο 48 «Σύνταγμα της Ελλάδας»

Κατοχυρώνεται ότι σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας, καθώς και αν

εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η απόφαση της Βουλής για εκτέλεση του νόμου για την κατάσταση πολιορκίας σε ολόκληρη την Επικράτεια ή σε τμήμα της και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρους των διατάξεων των άρθρων 5, 14, 19.

7. Άρθρο 10 «Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου»

Η ελευθερία της εκφράσεως κατοχυρώνεται και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και υπό την έννοια της ελευθερίας της γνώμης και υπό το πρίσμα της ελευθερίας της γνώμης και υπό το πρίσμα της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως συλλογής και μεταδόσεως πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών. Η κατοχύρωση καλύπτει όλα τα ΜΜΕ, αποκλείοντας την παρέμβαση διεθνών ή εθνικών αρχών ή οργάνων και ασχέτως συνόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

Μ.Μ.Ε. και Ένοπλες Δυνάμεις

1. Γενικά

Ο Κινέζος Sun Tsu (500 περίπου π.χ.) έγραψε μία περίφημη συνταγή: (...Ύψιστη τέχνη πολέμου είναι να συντρίψεις τον αντίπαλο χωρίς αγώνα στο πεδίο της μάχης. Μόνον η έμμεση μέθοδος εδραιώνει τη νίκη. Ότι καλό κατάστρεψέ το ή συκοφάντησέ το. Υπόσκαψε τη θέση όσων αξίζουν. Ξεσήκωσε τους νέους εναντίον των μεγαλύτερων. Να είσαι γενναιοδωρος σε προσφορές και δώρα. Μη κάνεις οικονομία σε υποσχέσεις...) (Sun Zu, Η Τέχνη του Πολέμου, σελ.133).

Είναι γεγονός ότι, οι Ε.Δ. αποτελούν ένα κομμάτι από τη σάρκα της κοινωνίας και ταυτόχρονα έναν ιδιαίτερο τομέα κάθε χώρας, ο οποίος αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες ισχύος (σκληρή ισχύς) και εξωτερικής πολιτικής. Παράλληλα με ένα πλήθος δραστηριοτήτων και ενεργειών έχει τη δυνατότητα να προσφέρει ουσιαστικές κοινωνικές υπηρεσίες στον πολίτη, ενώ είναι υποχρέωση των Ε.Δ. να παρέχουν στην κοινή γνώμη όλες εκείνες τις πληροφορίες που απαιτούνται για την ενίσχυση της ομοψυχίας, της αλληλεγγύης και της αναγκαίας ενότητας. Η εν λόγω διαδικασία της ενημέρωσης συνήθως εκτελείται μέσω των Μ.Μ.Ε., που αποτελούν και το φορέα της μαζικής επικοινωνίας. Είναι επομένως αυτονόητο η κοινωνία να ενδιαφέρεται και να αναζητά ενημέρωση για οτιδήποτε συμβαίνει στις Ε.Δ. (Αννα. Παναγιωταρέα, Εξωτερική Πολιτική και ΜΜΕ, σελ. 79, 80).

Λόγω της φύση Μ.Μ.Ε. και της επίδρασης που αυτά ασκούν στην κοινή γνώμη, πολλές φορές δημιουργούν σχέσεις εξάρτησης με τις άλλες τρεις υφιστάμενες εξουσίες, δηλαδή τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική. Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι, σε αρκετές περιπτώσεις οι σχέσεις αυτές καταλήγουν σε σύγκρουση, η οποία, αναλόγως των υπαρχόντων πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, μπορεί να οδηγήσει σε ανεπανόρθωτες καταστάσεις. Αξιοσημείωτη είναι η δυνατότητα και η ικανότητα των Μ.Μ.Ε. να ελέγχουν την κάθε μορφή εξουσίας. Ο έλεγχος αυτός επιτυγχάνεται μέσω του επηρεασμού των ατόμων, προκειμένου να δημιουργηθούν ομάδες πίεσης, με σκοπό τη μαζική τους ενεργοποίηση. Προκύπτει λοιπόν έντονος προβληματισμός για τον ρόλο που μπορούν τα Μ.Μ.Ε. να διαδραματίσουν στην πολιτική και οικονομική ζωή μιας χώρας. Επιπλέον, τα Μ.Μ.Ε. κινούνται με βάση τον ανταγωνισμό, με πιο σημαντικό στόχο τον επηρεασμό και την αποκόμιση του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης, με απώτερο σκοπό την αύξηση της ακροαματικότητας και συνεπώς το κέρδος, που είναι και το απότοκο οιασδήποτε επιτυχημένης επιχειρήσεως.

Ο Άγγλος δημοσιογράφος και πολιτικός ανταποκριτής Μάρτιν Μπέλ (Martin Bell) ανέφερε ότι, η δική μας αυθόρμητη αντίδραση είναι να δημοσιοποιήσουμε και ας καταδικαστούμε, ενώ η δική τους είναι να λογοκρίνουν για να είναι ασφαλείς (Martin Bell, *In Harm's Way*, σελ. 30). Οι Ε.Δ. και τα Μ.Μ.Ε. κινούνται σε διαφορετική κατεύθυνση και συμφέροντα, ενώ η σχέση μεταξύ τους είναι πολύπλευρη και ευμετάβλητη. Συνήθως επικρατεί μια εκ διαμέτρου αντίθετη αντίληψη της κατάστασης, σύμφωνα με την οποία βασική αρχή μιας σωστής αμυντικής πολιτικής και επιτυχημένων στρατιωτικών επιχειρήσεων, είναι η μυστικότητα, ενώ η αντίστοιχη αρχή της επιτυχημένης δημοσιογραφίας εστιάζεται στη δημοσιότητα. Το αποτέλεσμα πολλές φορές οδηγεί σε σύγκρουση, με τα Μ.Μ.Ε. να προσπαθούν πρωτίστως για την επίτευξη της σύνθετης αποστολής της ενημέρωσης του κοινού και του οικονομικού κέρδους, ενώ οι Ε.Δ. επιδιώκουν την κάλυψη των αναγκών της αμυντικής πολιτικής, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, προς όφελος των εθνικών συμφερόντων.

2. Το επικοινωνιακό περιβάλλον

Ο Δρ. Αθανάσιος Ν. Σαμαράς ανέφερε ότι, (...η δύναμη των Ε.Δ., καθώς και η λειτουργία τους ως ένας θεσμός αποτελεσματικής πρόληψης σε καιρό ειρήνης, εξαρτάται από το βαθμό υποστήριξης που παρέχει η κοινωνία. Μια κοινωνία η οποία, όταν απαιτηθεί, θα παρέχει τα οικονομικά μέσα και το ανθρώπινο δυναμικό που

απαιτούνται για ισχυρές ένοπλες δυνάμεις...) (Επικοινωνιακή χειραγώγηση και Ένοπλες Δυνάμεις, σελ. 54). Η νομιμοποίηση λοιπόν των Ε.Δ. να αντιμετωπίζουν κρίσεις και να διεξάγουν επιχειρήσεις εξαρτάται από την κοινωνική υποστήριξη, ενώ ο παράγοντας Μ.Μ.Ε. αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθόσον επιδρά άμεσα στην κοινή γνώμη. Επομένως, η πολιτική εξουσία, η οποία εγκρίνει την Πολιτική Εθνικής Άμυνας (ΠΕΑ), θα πρέπει να θεσπίσει νόμους, μέσα στους οποίους να ενσωματωθεί ένας Κώδικας Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας, ο οποίος θα αναθεωρείται σε τακτά χρονικά διαστήματα, αναλόγως των αναγκών, και θα παρέχει την απαιτούμενη προστασία στην παγιοποίηση και ενίσχυση των αγαστών σχέσεων μεταξύ Ε.Δ. και κοινωνίας, αναγκαίο παράγοντα αποτελεσματικότητας των Ε.Δ..

3. Το Νέο Μεταβαλλόμενο Περιβάλλον

Είναι πραγματικότητα ότι, σε τρέχον χρόνο, οι διαδικασίες των μέσων συνεχούς λειτουργίας ασκούν τεράστια πίεση στη λήψη στρατηγικών αποφάσεων, τόσο σε πολιτικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η δύναμη των ζωντανών εικόνων να διαμορφώνουν απόψεις και γνώμες, είναι πολύ μεγαλύτερη από τα ίδια τα γεγονότα, ενώ οι εικόνες αυτές μεταδίδονται συνεχώς σε ολοένα και αυξανόμενο αριθμό ατόμων που συνιστούν ένα αρκετά διευρυμένο κοινό. Έτσι λοιπόν η λήψη αποφάσεων σε ένα περιβάλλον που συνεχώς μεταβάλλεται, μέσω της ταχύτητας διάχυσης των πληροφοριών (εικόνων) και της συνεχούς διεύρυνσης του ακροατηρίου (δέκτες), καθίσταται δυσχερής, με αποτέλεσμα οι αρμόδιοι φορείς για τη λήψη αποφάσεων να βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση με τον Τύπο, όταν τα συμφέροντά τους είναι αντικρουόμενα. Αναφορικά με τα αντανεκλαστικά που επιδεικνύουν οι Ε.Δ. στην ταχύτητα διάχυσης των εικόνων, όταν τα περισσότερα Μ.Μ.Ε. λειτουργούν και μεταδίδουν πληροφορίες σε όλη τη διάρκεια του εικοσιτετράωρου, θα πρέπει να υπάρξει κατάλληλη οργάνωση και στελέχωση των Γραφείων Τύπου και Στρατηγικής Επικοινωνίας, προκειμένου ο χρόνος απόκρισης να μειωθεί στο ελάχιστο. Είναι σημαντικό λοιπόν οι στρατιωτικοί ηγέτες να έχουν την ικανότητα να συσκέπτονται και να λαμβάνουν τις αποφάσεις σε πραγματικό χρόνο, μέσα στο πλαίσιο ενός σύνθετου και δυναμικά μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος.

4. Η αλληλεπίδραση στη σχέση των Ε.Δ. και των Μ.Μ.Ε.

Στην προσπάθειά μας να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε αυτή την σχέση αλληλεπίδραση μεταξύ των Ε.Δ. και των Μ.Μ.Ε., καθίσταται σαφής η βασική διαφορά

τους, η οποία εστιάζεται στην επιθυμία του πρώτου να έχει τον έλεγχο της συνολικής κατάστασης και στην επιθυμία του δεύτερου να κατέχει την ελευθερία του λόγου, στοιχεία οπωσδήποτε σημαντικά για την επίτευξη της αποστολής τους. Ωστόσο, στα Μ.Μ.Ε. τα συμφέροντα ποικίλουν, ανάλογα με τις εκάστοτε επιδιώξεις και του οικονομικού ανταγωνισμού των μέσων, καθόσον εντάσσονται σε ένα ευρύτερο επιχειρηματικό πλαίσιο, χρησιμοποιώντας κάθε θεμιτό ή πολλές φορές και αθέμιτο τρόπο, προκειμένου να πετύχουν σκοπούς που αφορούν τον χειρισμό ευαίσθητων θεμάτων που άπτονται του χώρου των Ε.Δ., με ότι αυτό συνεπάγεται.

Οι στρατιωτικοί χρησιμοποιούν πολλές φορές στα επιχειρήματά τους τις έννοιες του πολέμου ή της απειλής του πολέμου, πράγμα το οποίο δεν είναι αρεστό και ιδιαίτερα κατανοητό στον απλό πολίτη. Στην πραγματικότητα πιστεύουν ότι, οι δημοσιογράφοι και γενικότερα τα Μ.Μ.Ε. δεν είναι σε θέση, λόγω άγνοιας και όχι για άλλους λόγους, να συνεργασθούν σύμφωνα με τη δεοντολογία των Ε.Δ.. Από την άλλη το προσωπικό που απασχολείται στα Μ.Μ.Ε. διακατέχεται από την γενική ιδέα ότι, η δημοσιογραφία είναι λειτούργημα και έχει την υποχρέωση αποκάλυψης της αλήθειας, λόγοι που πολλές φορές το οδηγούν σε απόψεις και συμπεριφορές, που ενδέχεται να φτάνουν τα όρια της υπερβολής.

Είναι λοιπόν φανερό ότι, μια πιθανή άρνηση στρατιωτικών πηγών να ενημερώσουν τα Μ.Μ.Ε. για θέματα αρμοδιότητάς τους, δημιουργεί δυσάρεσκα και διαμορφώνει αρνητική εικόνα για το στράτευμα. Από την άλλη, ο μη ορθός τρόπος διαχείρισης μιας κρίσης, μία περίπτωση διαφθοράς στις Ένοπλες Δυνάμεις, αλλά και μια πιθανή αποτυχία στο μέτωπο του πολέμου, είναι δυνατό να ξεσηκώσουν θύελλα διαμαρτυριών και ενδελεχών αναλύσεων, στις οποίες μάλιστα δεν αναζητούνται οι γνώμες και οι εκτιμήσεις των στρατιωτικών, γιατί θεωρούνται το λιγότερο αιρετικές και υποκειμενικές. Από την άλλη, χρήζει υποτίμησης το γεγονός ότι, οι δημοσιογράφοι, επηρεασμένοι πολλές φορές από κοινωνικές αντιλήψεις, αντιμετωπίζουν θεσμούς και κοινωνικές ομάδες, ανάλογα με τον τρόπο που αξιολογούνται από την ίδια την κοινωνία, μέσα στην οποία λειτουργούν.

Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό των διατιθέμενων από τα Μ.Μ.Ε. δημοσιογράφων για παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των Ενόπλων Δυνάμεων (διαπιστευμένοι) δεν έχουν γνώση όλων των ιδιαιτεροτήτων και των κανόνων λειτουργίας των Ενόπλων Δυνάμεων. Έτσι τίθενται υπό αμφισβήτηση όλες οι καλές προθέσεις και προσπάθειες για την πληρέστερη ενημέρωση των εκπροσώπων των Μ.Μ.Ε. και μέσω αυτών του απλού πολίτη.

5. Τρόποι Συνεργασίας - Τα ΜΜΕ ως Στρατηγικός Σύμμαχος

Δεδομένου ότι, η εξωτερική πολιτική συνδέεται με τις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Μ.Μ.Ε., η ισχύς των τελευταίων μπορεί να λειτουργήσει:

α. Ως μέσο επιτάχυνσης των διεθνών εξελίξεων, αφού οι γρήγοροι ρυθμοί στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μπορεί να δημιουργήσει ανεξέλεγκτες καταστάσεις.

β. Ως μέσο συγκρουσιογόνου αρνητισμού, που μπορεί να δημιουργήσει τετελεσμένα γεγονότα ή να εγκλωβίσει σε ανεπιθύμητα διλήμματα.

γ. Ως μορφή δυναμικής στο εσωτερικό μέτωπο, που εναντιώνεται ή περιορίζει τον αποτελεσματικό χειρισμό στις διεθνείς σχέσεις και την ορθολογική διαχείριση θεμάτων που άπτονται της εθνικής ασφάλειας.

Σύμφωνα με τον Αμερικανό μαθηματικό και στοχαστή Norbert Wiener, (...ένας οργανισμός υπάρχει μόνο όταν έχει στη διάθεση του τα μέσα και τις διαδικασίες για την απόκτηση, χρήση, μετάδοση και αποθήκευση πληροφοριών...) (Κυβερνητική και Κοινωνία, σελ. 9). Ο Καναδός ψυχολόγος Albert Bandura χαρακτηρίζει την πληροφορία σαν μια διαφορά που δημιουργεί διαφορές. Έχοντας σαν φάρο τις δύο αυτές διατυπώσεις, αποδεικνύεται εκ του αποτελέσματος ότι, στο πλαίσιο του ευρύτερου εθνικού σχεδιασμού, η παρουσία των Μ.Μ.Ε., ανεξάρτητα των όποιων αντιμαχόμενων απόψεων, είναι καταλυτική, διότι συνεισφέρει ουσιαστικά στη ζύμωση των εξελίξεων, μέσω της μετάδοσης πληροφοριών στο ευρύ κοινό, διαμορφώνοντας με αυτό τον τρόπο το μέλλον.

Η δημοσιογράφος και καθηγήτρια Α. Παναγιωταρέα έχει αναφέρει ότι (...τα Μ.Μ.Ε. όμως θέλουν να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα...) (Εξωτερική Πολιτική και ΜΜΕ σελ. 20). Έτσι λειτουργούν πολλές φορές ως μέσα μετάδοσης ειδήσεων, πληροφοριών και εικόνων που αφορούν στην εθνική ασφάλεια και ιδιαίτερα την οργάνωση, σύνθεση, εξοπλισμό και διάταξη των ενόπλων δυνάμεων, ενώ μπορούν να φτάσουν μέχρι και τη δημοσιοποίηση στοιχείων για την οχύρωση της χώρας. Έτσι με την δικαιολογία ορισμένων δημοσιογράφων ότι εργάζονται έχοντας ως αρχή τους την ανακάλυψη της αλήθειας και παράλληλα να υπερασπισθούν το δικαίωμα του λαού να ξέρει, τα Μ.Μ.Ε. κινούνται από εμπορικά κίνητρα, για αύξηση κυρίως της κυκλοφορίας και των ποσοστών τηλεθέασης. Οι κυβερνήσεις, από την πλευρά τους, πιστεύουν ότι τα επιχειρήματα των δημοσιογράφων να υποστηρίζουν τα συμφέροντα

του λαού και το αναφαίρετο δικαίωμά του στη γνώση, έχουν ως βάση τους την υποκρισία και την υπερβολή. Η μετάδοση, κατά συνέπεια, των όποιων πληροφοριών, στοχεύει στον εντυπωσιασμό και οι κυβερνήσεις οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη αυτόν τον παράγοντα, όταν καθορίζουν την πολιτική της πληροφόρησης.

Η προσέγγιση, η κάλυψη των εθνικών θεμάτων αλλά και οιασδήποτε πληροφορίας που αφορά την εθνική ασφάλεια, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης και ένοπλης σύγκρουσης, απαιτούν κάποια ιδιαίτερα στοιχεία όπως η εθνική ευαισθησία, η ευθύνη, η προσοχή και η σοβαρότητα, γενικότερες γνώσεις για την αντίληψη του περιβάλλοντος, συνεχή παρακολούθηση των εξελίξεων και των εθνικών κινδύνων, συνολική εποπτεία των επί μέρους χειρισμών και κινήσεων, ενώ ταυτόχρονα είναι απαιτητό τα γεγονότα να ερμηνεύονται σωστά, χωρίς να αποσυνδέεται το μέρος από το όλο. Εξάλλου, οι διπλωματικοί χειρισμοί συνιστούν ένα σύνολο ενεργειών με επί μέρους τακτικές κινήσεις, που αν αντιμετωπισθούν πρόχειρα, επιπόλαια ή αποσπασματικά από το δημοσιογράφο, υπάρχει κίνδυνος δημιουργίας συγχύσεων και επιπλοκών στις προσπάθειες προώθησης μιας πολιτικής, που μπορεί να αποβεί μοιραία για την εθνική ασφάλεια μιας χώρας.

Σε μια εποχή λοιπόν, (...όπου οι πόλεμοι μπορούν να κερδηθούν ή να χαθούν στις οθόνες μιας παγκόσμιας τηλεόρασης, ή επίσης και στο πεδίο της μάχης...) (Alvin Toffler and Heidi Toffler, *War and Anti-War*, σελ. 147), ο ρόλος των Ε.Δ. πρέπει να είναι δυναμικός και καινοτόμος, αναφορικά με τη χρήση των Μ.Μ.Ε.. Η σύγχρονη δορυφορική εποχή, με το σύνολο των υπαρχόντων, αλλά και των υπό ανάπτυξη μέσων, τους προσφέρει τις εξαιρετικές ευκαιρίες αύξησης ισχύος, μέσα από τη δύναμη που προσφέρουν οι απεριόριστες δυνατότητες της τέταρτης εξουσίας. Οι στρατιωτικοί, ως ένας από τους πιο σεβαστούς και αξιόπιστους θεσμούς, πρέπει να υιοθετήσουν μια τέτοια στάση, όπου μαζί με τα διάφορα επικοινωνιακά σχήματα να διαδώσουν και να καταστήσουν κατανοητά τα επιχειρήματά τους σε εθνικό τουλάχιστον επίπεδο.

Ακόμα και στο θέατρο των επιχειρήσεων, ο στρατιωτικός διοικητής πρέπει να λαμβάνει υπόψη του την επιρροή που ασκούν τα Μ.Μ.Ε. επί της κοινής γνώμης, αφού για να επιτύχει τον αντικειμενικό σκοπό του, οι ένοπλες δυνάμεις πρέπει:

α. Να διατηρούν το απόρρητο των σχεδίων, των ικανοτήτων και της διάταξης μάχης.

β. Να διαθέτουν την καλύτερη δυνατή πληροφόρηση για τον εχθρό.

γ. Να διαθέτουν καλά εκπαιδευμένες και πειθαρχημένες δυνάμεις.

δ. Να έχουν την απαιτούμενη υποστήριξη από την κυβέρνηση και την κοινωνία.

Για να διατηρηθεί η λαϊκή υποστήριξη, η οποία αναπτρώνει το ηθικό τους στρατεύματος, οι Ένοπλες Δυνάμεις πρέπει να επιτρέπουν στα Μ.Μ.Ε. την σωστή ενημέρωση του κοινού, τη συνομιλία με το στρατιωτικό προσωπικό, καθώς και τη συλλογή πληροφοριών που θα ωφελήσουν την εξέλιξη των επιχειρήσεων και το εθνικό συμφέρον. Επιπλέον, ο απλός πολίτης δικαιούται να μάθει πως αξιοποιούνται οι θυσίες τις οποίες κάνει για τον εξοπλισμό και τη συντήρηση των Ε.Δ.. Όμως, με την είσοδο των Μ.Μ.Ε στο πεδίο της μάχης, η ασφάλεια και επομένως η επιτυχής έκβαση των επιχειρήσεων διακυβεύονται, διότι το κοινό ενημερώνεται για τις απώλειες και τα πιθανά επιχειρησιακά λάθη, με έκθεση των Ε.Δ. σε αρνητική κριτική. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι, απαιτείται η ύπαρξη ειλικρινούς σχέσης μεταξύ Ε.Δ. και Μ.Μ.Ε., καθώς και αντικειμενικότητας στην ενημέρωση, διότι με τον τρόπο αυτό θα αυξηθεί η εμπιστοσύνη μεταξύ τους και θα καλυφθεί κάθε κενό αξιοπιστίας.

Επομένως, είναι απαραίτητη η ύπαρξη ισορροπίας μεταξύ της ελεύθερης πρόσβασης των Μ.Μ.Ε. στο πεδίο των επιχειρήσεων και της ασφάλειας, σε σχέση με την ορθή και ουσιαστική πληροφόρηση του κοινού και των πιθανών αρνητικών αποκαλύψεων. Η προσπάθεια για επίτευξη αυτής της ισορροπίας μπορεί να οδηγήσει σε κάποιο είδος σύγκρουσης, με κάποια Μ.Μ.Ε. που πιθανόν να απαιτούν την άνευ περιορισμών ανεξαρτησία τους, πιστεύοντας ταυτόχρονα ότι η κυβέρνηση παρεμβαίνει στο έργο τους. Επομένως, προκειμένου να ξεπεραστούν όλα αυτά τα εμπόδια, αναγκαία συνθήκη αποτελεί ο διάλογος που πραγματοποιείται, μέσω αμοιβαίας κατανόησης και υποχωρήσεων, προτάσσοντας την υπηρετήση του εθνικού συμφέροντος.

Σε κράτη με δημοκρατική παράδοση, κατά τη διάρκεια κρίσεων και συγκρούσεων, λαμβάνει χώρα μια έντονη αντιπαράθεση ανάμεσα στο συμφέρον του κράτους, του οποίου η κυβέρνηση και οι θεσμοί πρέπει να φροντίσουν από τη μία την επιβίωση του έθνους και από την άλλη το δικαίωμα του πολίτη στην αλήθεια και την ελευθεροτυπία (Α. Σαμαράς, Φινλανδοποίηση: Ένα ερμηνευτικό σχήμα για τα ελληνοτουρκικά; σελ. 110). Αδιαμφισβήτητα, η πλειοψηφία της κοινωνίας θεωρεί τα Μ.Μ.Ε. ως σημαντική πηγή πληροφόρησης, η οποία οφείλει να είναι αμερόληπτη, και τα αντιλαμβάνεται ως εργαλεία διαχείρισης κρίσεων - συγκρούσεων, που έχουν ως

σκοπό να διατηρήσουν ψηλά το φρόνημα των πολιτών, μέσω της νομιμοποίησης όλων των ενεργειών που λαμβάνονται και το δίκαιο του αγώνα, καθώς και να ενισχύσουν την προσπάθεια στο θέατρο των συγκρούσεων για την επιτυχή έκβαση των επιχειρήσεων.

Τα μέσα μαζικής επικοινωνίας λοιπόν, μπορούν να λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστής ισχύος με ποικίλες δυνατότητες, όπως διατήρηση της επικοινωνία μεταξύ των αντιμαχόμενων, προετοιμασία του ακροατηρίου και καλλιέργεια καταλλήλου εδάφους για την επίτευξη της τελικής επιθυμητής κατάστασης, εκτέλεση αποτελεσματικών ψυχολογικών επιχειρήσεων (ΨΕ), δημιουργία απαιτούμενων συνθηκών εξαπάτησης του εχθρού και συμβολή στην προσπάθεια συλλογής πληροφοριών. Όσον αφορά τις «ψυχολογικές» επιχειρήσεις, το αντικείμενο είναι ο αποπροσανατολισμός ή η πρόκληση πανικού στην κοινή γνώμη του εχθρού ή η πιθανή πρόκληση σύγχυσης στην ηγεσία του αντιπάλου. Για την εκτέλεση αυτού του είδους των επιχειρήσεων, επιλέγεται ένας σκοπός, ο οποίος περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα και μπορεί να αποδώσει θετικά αποτελέσματα, χρησιμοποιώντας την ταχύτητα ως μέσω αιφνιδιασμού του αντιπάλου. Είναι όμως γενικά αποδεκτό ότι, οι επιχειρήσεις αυτού του είδους απαιτούν εξαιρετικό συντονισμό, εξυπηρετώντας αντικειμενικούς σκοπούς ιδιαίτερα μεγάλης εμβέλειας, λόγω του πολυπληθούς ακροατηρίου που απευθύνονται.

Επιπλέον, τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να καλλιεργήσουν δεσμούς ανάμεσα στο “μέτωπο” στην πατρίδα και στο μέτωπο των επιχειρήσεων” (Α. ΣΑΜΑΡΑΣ, «Η Διαχείριση του Μετώπου Πατρίδας και η Λογική των ΜΜΕ» σελ. 67), αυξάνοντας τη δέσμευση των πολιτών απέναντι στον πόλεμο και το ηθικό του προσωπικού των Ε.Δ.. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει πάντα να γνωρίζουμε και να λαμβάνουμε υπόψη ότι, τα ψευδή και ανακριβή γεγονότα, που είναι πιθανό να μεταδοθούν, μπορούν να έχουν ένα καταστρεπτικό αποτέλεσμα στους πυλώνες της πολιτικής και της άμυνας μιας χώρας, καθώς προσβάλλεται το εθνικό στρατηγικό κέντρο βάρους, που άπτεται της θέλησης του έθνους να διεξάγει πολεμικές επιχειρήσεις, καθώς και της γραφειοκρατίας που άπτεται της διαδικασίας λήψης απόφασης σε στρατηγικό επίπεδο.

Όμως εκτός της αποστολής και του ρόλου που καλούνται να επιτύχουν οι Ε.Δ. σε περιόδους κρίσεων και συγκρούσεων, καταλυτική είναι και η συμβολή τους στην κοινωνία, η οποία είναι διττή και εστιάζεται, όχι μόνο στη συνδρομή τους για την αντιμετώπιση καταστροφών που άπτονται της πολιτικής προστασίας, αλλά και δράσεις κοινωνικού χαρακτήρα, μέσα από ένα πλήθος δραστηριοτήτων όπως:

Δράσεις Υποδομής

- Διάνοιξη-συντήρηση-διευθέτηση δρόμων
- Διάθεση μηχανημάτων Ε.Δ.

Παροχή Υπηρεσιών Υγείας - Πρόνοιας

- Διάθεση κινητών ιατρικών και οδοντιατρικών μονάδων
- Μικροακτινογραφίες
- Προσφορά Α' Βοηθειών
- Διάθεση Οπλιτών ιατρών-φυσιοθεραπευτών
- Αναλύσεις υδάτων
- Χορήγηση ασθενοφόρου
- Μεταφορές ασθενών
- Επιχειρήσεις Έρευνας και διάσωσης
- Νοσηλεία δυτών
- Οργάνωση εθελοντικών αιμοδοσιών
- Συνδρομή στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.
- Συμβολή στην Πολιτιστική Ανάπτυξη.

Πολιτιστικές και Κοινωνικές Δραστηριότητες

- Προβολές ταινιών
- Οργάνωση μουσικών εκδηλώσεων
- Οργάνωση καλλιτεχνικών-πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Οργάνωση τηλεοπτικών εκπομπών.
- Διάθεση γυμναστών-προπονητών.
- Λειτουργία σχολείων αναλφάβητων.
- Διάθεση στρατευμένων καθηγητών.
- Οργάνωση σεμιναρίων.
- Διάθεση στρατευσίμων επιστημόνων σε άλλους φορείς.
- Καταπολέμηση ναρκωτικών.

Όπως γίνεται αντιληπτό, το εύρος της κοινωνικής προσφοράς των Ε.Δ. και η συμβολή τους σε κρίσεις της πολιτικής προστασία είναι τεράστιο, ενώ η ανάδειξη του απαιτεί την συμβολή των Μ.Μ.Ε.. Το εύρος αυτό ποικίλει από δράσεις εθελοντικής αιμοδοσίας, μέχρι τη συμμετοχή στην οικονομική και κοινωνική ζωή πολλών πόλεων αλλά και απομακρυσμένων "ευαίσθητων" περιοχών και νησιών. Όμως, πολλές φορές αυτές οι δραστηριότητες, η αποσιώπησή τους ή η διάθεση λίγου χρόνου προβολής τους από τα Μ.Μ.Ε, απομακρύνει τις Ε.Δ. από την κοινωνία και την κοινή γνώμη, με

αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται η επιθυμητή αλληλεπίδραση και η ανάδειξη του ρόλου των Ε.Δ. στην εθνική ασφάλεια, ενώ η προσφορά τους στο κοινωνικό σύνολο να μην προβάλλεται όσο πρέπει. Είναι λοιπόν είναι αναγκαίο, αν όχι απαιτητό, οι Ε.Δ. να αντιμετωπίσουν τα μέσα ως σημαντικό στρατηγικό σύμμαχο. Μέσω αυτού, θα τους δοθεί η δυνατότητα να εξασφαλίσουν την λαϊκή υποστήριξη από τον καιρό της ειρήνης, ενώ το κοινό θα είναι ενημερωμένο και δεσμευμένο προς την αναγκαία ενότητα προσπαθειών σε κρίσιμες για την χώρα περιόδους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

Τα Μ.Μ.Ε. κατά τη Διαχείριση Κρίσεων και Συρράξεων

1. Γενικά

Αρχικά θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι είναι Διαχείριση Κρίσεων (ΔΚ) και πως διακρίνεται από τις πολεμικές επιχειρήσεις – συρράξεις. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε το ρόλο των Μ.Μ.Ε. διαχρονικά, καθώς και το πως κυβερνάται ο σύγχρονος κόσμος και οδηγείται στον πόλεμο, ενώ θα αναλύσουμε το καίριο ερώτημα κατά πόσο είναι αποδεκτή και σύμφωνη με τους κανόνες που λειτουργούν τα Μ.Μ.Ε η παρουσίαση γεγονότων / πληροφοριών που ενδέχεται να επηρεάζουν την εθνική ασφάλεια.

2. Η έννοια της Διαχείρισης Κρίσεων

Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά ότι, η έντονη αντιπαράθεση δεν είναι πάντα ένοπλη. Τα μέτωπά της βρίσκονται πουθενά και παντού. Οι εχθροί δε φέρουν πάντα στολές, δεν έχουν Σημαίες, δε μιλούν απαραίτητα διαφορετικές γλώσσες μεταξύ τους. Συχνά είναι ομόγλωσσοι, γείτονες, συνάδελφοι, συγγενείς αλλά και αντίπαλοι λαοί. Πεδία μαχών μπορεί να είναι τα εργοστάσια, οι δρόμοι, τα σχολεία, τα καφενεία, οι αίθουσες των κινηματογράφων. Στον παράδοξο αυτό πόλεμο κύρια όπλα δεν είναι οι σφαίρες και οι οβίδες. Τις αντικαθιστούν οι ιδέες και τα συναισθήματα, οι δορυφόροι και τα Μ.Μ.Ε.. Άμεσοι στόχοι δεν είναι οι πολιτείες και τα εδαφικά σημεία. Είναι η ψυχή, ο νους και το μυαλό του ανθρώπου. Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια του Clausewitz: «ο πόλεμος γεννάται και λαμβάνει την μορφή του από τις ιδέες, τα αισθήματα και τις σχέσεις που υφίστανται την στιγμή που εκρήγνυνται».

Η φυσική εξέλιξη της ΔΚ διέρχεται από διάφορες φάσεις (ένταση – κλιμάκωση της έντασης – κρίση – πόλεμος και ένοπλη σύρραξη – ενέργειες σταδιακής

ομαλοποίησης της κατάστασης μετά τον πόλεμο). Επομένως η κρίση δεν σχετίζεται πάντα με την μάχη, ενώ είναι πολυσχιδής και επεκτείνεται σε διάφορους τομείς, όπως τον πολιτικό, οικονομικό, ψυχολογικό, δημογραφικό, διπλωματικό κλπ. Αξιοσημείωτη είναι η παραδοχή της ύπαρξης «άλλων τρόπων και μέσων» που δύνανται να επιτύχουν τους αντικειμενικούς σκοπούς, χωρίς την χρήση βίας (πόλεμο), όπως αυτό συμβαίνει, μέσω της χρήσης «πνευματικών – υβριδικών όπλων», με την επιβολή της θελήσεως μας επί του αντιπάλου, επηρεάζοντας την ψυχή και τη ψυχοσύνθεσή του.

Συναφώς μπορούμε να πούμε ότι, είτε ένοπλος είναι ο αγώνας είτε χρησιμοποιεί κάποια υβριδική μορφή, μέσω των παραπάνω τομέων, των οποίων εργαλείο εφαρμογής είναι και τα ΜΜΕ, έχει σαν απότοκο την επιβολή της μίας θελήσεως επί της άλλης. Αυτό συμβαίνει διότι η ήττα επέρχεται όταν κάμπτεται το ηθικό και η θέληση του αντιπάλου για συνέχιση του αγώνα. Συναφώς έχει αποδειχθεί ότι, ακόμη και αν η χρήση ένοπλης βίας επιτύχει νίκες επί του αντιπάλου, το αποτέλεσμα, η τελική έκβαση δεν είναι καθόλου σίγουρη. Θα πρέπει παράλληλα οι ένοπλες δυνάμεις και ο λαός του εχθρού να πειστούν για την αδυναμία συνέχισης του αγώνα, να σταματήσουν ταυτόχρονα να εμπιστεύονται εκείνους που διευθύνουν τον αγώνα τους και τέλος θα πρέπει να παύσει η κυβέρνηση του αντιπάλου να έχει κύρος και να επιβάλλεται επί των υπηκόων της.

Η ικανότητα επιδράσεως στη σκέψη και στα αισθήματα των ανθρώπων υπήρξε αποτελεσματικό μέσο μάχης, σε όλες τις εποχές και περιόδους της ιστορίας. Πολιτικοί ή στρατιωτικοί, αρχηγοί διαφόρων φυλών ή κρατών που πολέμησαν μεταξύ τους, χρησιμοποίησαν πρωτότυπα ψυχολογικά μέσα ή τρόπους ενεργείας, που είχαν σκοπό να εξαπατήσουν τον αντίπαλο και να επιδράσουν στα συναισθήματα, στην ψυχή και στο ηθικό των πολεμιστών ή του λαού.

Με τον ψυχολογικό επηρεασμό, που αρκετές φορές επιτυγχάνεται με τα Μ.Μ.Ε., επετεύχθησαν, όχι μόνο ψυχολογικά αποτελέσματα, αλλά κατά συνέπεια υλικά ακόμη και στρατιωτικά. Κατακτήθηκαν εδάφη, ανατράπηκε ο υλικός παράγοντας και ο στρατιωτικός συσχετισμός δυνάμεων, επιτεύχθηκε η στρατιωτική νίκη και η απόσπαση υλικών αγαθών. Ο πρόκληση έντασης - κρίσης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα δε πραγματοποιείται μόνο με τα όπλα, αλλά με κάθε μέσο πειθούς. Όταν η πειθώ ασκείται με τη παράθεση γεγονότων, ιδεών, επιχειρημάτων, συναισθηματικών εντυπώσεων και άλλων παρεμφερών παραγόντων, χωρίς ταυτόχρονα να δημιουργούνται νέα πολιτικά γεγονότα, βρισκόμαστε στο τομέα του ψυχολογικού επηρεασμού.

Τι εννοούμε όμως με τον όρο «κρίση»; Σήμερα για οποιαδήποτε σημαντική πολιτική, οικονομική, στρατιωτική κατάσταση που δημιουργείται σε μία χώρα χρησιμοποιούμε τον όρο «κρίση». Στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, οι Glenn H. Snyder και Paul Diesing, όρισαν τη διεθνή κρίση, (...ως ακολουθία των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα στις κυβερνήσεις δύο ή περισσότερων κυρίαρχων κρατών που οδηγεί σε σοβαρή κρίση, η οποία απέχει από τον πραγματικό πόλεμο, αλλά εμπεριέχει την επικίνδυνα υψηλή πιθανότητα πολέμου...) (James E. Dougerty & Robert L. Pfaltzgraff, Jr., Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: Μία συνολική αποτίμηση, ΤΟΜΟΣ Β', σελ. 235).

Με τη δημιουργία μιας κρίσης, ο πρώτος και αδιαμφισβήτητος αντικειμενικός στόχος μιας κυβέρνησης είναι να τη διαχειριστεί και να μεριμνήσει για την ειρηνική επίλυσή της το συντομότερο δυνατό, προκειμένου να ικανοποιηθούν όλοι οι ενδιαφερόμενοι ή να επιτευχθεί ένας βιώσιμος συμβιβασμός, με σκοπό την αποφυγή μιας ένοπλης σύγκρουσης. Φυσικά το μείζον αφορά την προσπάθεια της κυβέρνησης να επιτύχει την ανωτέρω κατάσταση, χωρίς να μειωθεί το γόητρό της, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο. Ο Η. Κουσκουβέλης θεωρεί ότι (...ο στόχος της κάθε προσπάθειας χειρισμού ή διαχείρισης κρίσεων μπορεί να είναι εναλλακτικά η κλιμάκωση, η αποτροπή της κλιμάκωσης και η αποκλιμάκωση, με βάση τους στόχους που θέτει και επιδιώκει να πετύχει ο κάθε εμπλεκόμενος παράγων (Η. Ι. Κουσκουβέλης, Λήψη Αποφάσεων – Κρίση – Διαπραγμάτευση, σελ. 114-115). Ο πρωταρχικός σκοπός λοιπόν μιας κυβέρνησης, θα πρέπει να εστιάζεται στην αποφυγή υποτάξεώς της σε ξένες δυνάμεις, προκειμένου να μην υπάρξει η αίσθηση, ότι το πρόβλημα έχει απλώς αναβληθεί για αργότερα, χωρίς να μειωθεί το εθνικό της γόητρο. Αν τελικά η σύρραξη δεν μπορεί να αποφευχθεί, τότε να διεξάγει και να κερδίσει τον πόλεμο με ελάχιστες απώλειες.

3. Επίδραση Μ.Μ.Ε. στην ΔΚ και στις συρράξεις διαχρονικά

Το φαινόμενο της ενημέρωσης του κοινού, αλλά και η καλλιέργεια καταλλήλου κλίματος στην κοινή γνώμη κατά τη διάρκεια της διαχείρισης Κρίσεων, πριν από τη διεξαγωγή κάποιας στρατιωτικής επιχείρησης, ή κατά τη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων, δεν αποτελεί γεγονός μόνο της σύγχρονης εποχής, αλλά χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο ποσοστό ήδη από την αρχαιότητα και υφίσταται από τότε που συστήθηκαν και οργανώθηκαν οι πρώτες λειτουργικές κοινωνίες που μπορούσαν να «αρθρώσουν» ένα είδος πολιτικού λόγου.

Εκείνα τα χρόνια δεν υπήρχαν φυσικά οι δορυφορικές επικοινωνίες, ούτε ο κυβερνοχώρος του Διαδικτύου. Έτσι είχαν εφευρεθεί και εφαρμοστεί άλλες τεχνικές για να μπορούν να μεταδοθούν οι ιδέες, αλλά και να καλλιεργηθεί το κατάλληλο κλίμα στην κοινή γνώμη, είτε κατά τη διαχείριση μιας κρίσης, είτε πριν, είτε και κατά τη διεξαγωγή κάποιας στρατιωτικής επιχείρησης. Ο γραπτός και ο προφορικός λόγος, οι συναθροίσεις στην αγορά και στα θέατρα, όπως και τα διάφορα μηνύματα που ερμηνεύονταν από τους χρησμούς των μαντείων, αποτελούσαν τα επικοινωνιακά μέσα της εποχής εκείνης.

Χαρακτηριστικά θα μπορούσε να αναφερθεί ότι η *Ήλιδα* του Ομήρου είναι το πρώτο έργο παγκοσμίως, που είχε ως σκοπό την ενημέρωση της κοινής γνώμης και ταυτόχρονα προσπαθούσε να μεταδώσει μηνύματα για την ευρύτερη ιδέα του Ελληνισμού, για την υπεροχή των Ελλήνων έναντι των βαρβάρων, για την αλληλεγγύη των Ελλήνων μεταξύ τους και για τις υποτιθέμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις. Μέσα στα κείμενα αυτά διατυπώνονταν με εύγλωττο τρόπο τα γεγονότα της εκστρατείας των Αχαιών στην Τροία, εκφράζοντας παράλληλα τον έντονο πολεμικό και ηρωικό χαρακτήρα των ηρώων και εκθειάζοντας τα πρόσωπα που συμμετείχαν σ' αυτήν (Αχιλλέας, Μενέλαος Έκτορας, Πάρις κ.λπ.).

Όμως, αυτό το οποίο αποτελεί το απαύγασμα ενημέρωσης της κοινής γνώμης για διεξαχθείσες στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι τα τεκταινόμενα που έγραψε ο Θουκυδίδης για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. Ο Θουκυδίδης αποτελεί τον πρώτο αρχαίο Έλληνα κλασσικό συγγραφέα, ο οποίος μελετά τα πραγματικά δεδομένα και προσπαθεί να εντοπίσει και να καταγράψει τις πραγματικές και όχι τις φαινομενικές και υποθετικές αιτίες που προκαλούν τη σύγκρουση μεταξύ των αντιπάλων (Αθήνας - Σπάρτης). Σχετικά δε με την λήψη απόφασης, κατά την διαχείριση κρίσεων και συγκρούσεων, αναφέρει στο έργο του ότι, (...Δύο πράγματα είναι αντίθετα στην λήψη της ορθής απόφασης η οργή και η ταχύτητα...) (Βιβλίο Γ, Παράγραφος 42, Λόγος του Διοδότου), ενώ ο Σόλων, ένας από τους επτά σοφούς της αρχαίας Ελλάδος, αναφέρει στο έργο του «Νουν ηγεμόνα ποιεΐ», δηλαδή ότι πρέπει να βασιλεύει στις αποφάσεις σου το μυαλό.

Προχωρώντας στο χρόνο, στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία διατηρήθηκε ο θεσμός των θριάμβων, τα θεάματα του Ιπποδρόμου και άλλα παρόμοια μέσα της ρωμαϊκής προπαγάνδας για την επίτευξη της υποβολής. Όλα όμως αυτά τα μηνύματα που μεταδίδονταν στον κόσμο, μεταμορφώθηκαν αλλά και παράλληλα εξευγενίστηκαν κατά κάποιον τρόπο από το αρχαίο Ελληνικό πνεύμα και από το

στοιχείο της θρησκευτικότητας. Αξιοσημείωτοι είναι οι ψαλμοί «Τη υπερμάχῳ στρατηγῷ τα νικητήρια» και «Σώσον κύριε τον λαό Σου», που αποτελούν ταυτόχρονα θρησκευτικούς ύμνους και καλλιεργούν εμμέσως επιθετικό πνεύμα.

Ο Τζένγκις - Χαν, αρκετά χρόνια αργότερα, εφάρμοζε συστηματικά τη μέθοδο της διάδοσης των φημών, όταν ήθελε να επιτύχει επηρεασμό της κοινής γνώμης. Συνήθως το πετύχαινε με το να αφήνει επίτηδες να δραπετεύουν διάφοροι αιχμάλωτοι, οι οποίοι αφού προηγουμένως είχαν ακούσει εσκεμμένα διογκωμένες πληροφορίες για τις δυνάμεις του, τις μετέφεραν στους αντιπάλους του, με σκοπό να καμφθεί το ηθικό τους.

Στα χρόνια του Μεσαίωνα υπήρχαν και εκεί «διαφωτιστές» της κοινής γνώμης, άτομα δηλαδή τα οποία επηρέαζαν τους πολίτες. Ήταν οι διάφοροι τροβαδούροι που γύριζαν από πύργο σε πύργο, τραγουδώντας τα κατορθώματα των ιπποτών, ενώ παράλληλα παρακινούσαν τους νέους να ακολουθήσουν και αυτοί το παράδειγμά τους.

Ο Μακιαβέλι, στο περίφημο εγχειρίδιο του «Ο Ηγεμών», εστίασε αλλά και υπογράμμισε με αναλυτικό τρόπο τη σημασία της κοινής γνώμης. Προσπαθούσε να υποδείξει στους κυβερνήτες ότι πρέπει να ευθυγραμμίζονται με τις γνώμες των λαών τους και ταυτόχρονα να δημιουργούν την εντύπωση ότι διαθέτουν όλες εκείνες τις ιδιότητες που θαύμαζε το πλήθος, άσχετα με το αν τις διέθεταν πραγματικά ή όχι.

Στη Γαλλία, κατά τα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης χρησιμοποιήθηκαν τα τότε Μ.Μ.Ε. (διάφορα συνθήματα προς τον κόσμο, διακηρύξεις, τραγούδια με μεγάλη λαϊκή απήχηση, παρελάσεις, σύμβολα, τελετές), για τη διάδοση των ιδεών της και για την πραγμάτωση των στρατιωτικών σκοπών της. Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Ναπολέων Βοναπάρτης, υποστήριζε συνεχώς, ότι η κοινή γνώμη είναι αυτή που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην έκβαση μιας μάχης (Φ. Μπαρπιέ, Κ. Λαβενίρ, Ιστορία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας). Οι γεμάτοι με έξαρση λόγοι του, οι στρατιωτικές διακηρύξεις προς το στράτευμά του, αλλά και οι ημερήσιες διαταγές του πριν από κάθε μάχη, τις οποίες δημοσιοποιούσε και στο ευρύτερο κοινό, αποτελούν ακόμη και σήμερα χαρακτηριστικά υποδείγματα στρατιωτικής προπαγάνδας. Η εξέχουσα αυτή φυσιογνωμία χρησιμοποιούσε σε όλα τα κείμενά του ύφος απλό, λακωνικό, ενώ παντού έκανε αναφορά για την υποκίνηση της φιλοτιμίας. Αξίζει να αναφερθεί η ρήση του Μέττερνιχ: «Η προπαγάνδα που κάνει ο Ναπολέων πριν από κάθε πόλεμο αξίζει όσο ένας στρατός 300.000 ανδρών».

Όμως, η ραγδαία επανάσταση στα Μ.Μ.Ε. συντελέστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και συνεχίζεται με αλματώδη ρυθμό έως τις μέρες μας. Σήμερα είναι η εποχή που η ταχύτητα μετάδοσής μιας ή πολλών πληροφοριών έχει σπάσει τα δεσμά του χρόνου, εκμηδενίζοντας ταυτόχρονα εντελώς τις αποστάσεις, ενώ καθιστά κοινωνούς της πολλούς ανθρώπους.

Δύο ιστορικά πρόσωπα, ο Χίτλερ και ο Στάλιν, ήταν αυτοί που χρησιμοποίησαν σε μεγάλο βαθμό τα Μ.Μ.Ε. πριν από την εκτέλεση των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Και οι δύο συνειδητοποίησαν από νωρίς ότι, η πρώτη μετάδοση / ερμηνεία ενός πολεμικού γεγονότος θα είχε πολλές πιθανότητες να επηρεάσει την κοινή γνώμη και να διαμορφώσει μια κατάσταση. Οι ναζιστές του Χίτλερ αλλά και οι κομμουνιστές του Στάλιν προέβλεψαν ότι, η κοινή γνώμη ήταν νωθρή, με απουσία κρίσης και έτσι ήταν πιο εύκολα κατανοητές και αποδεκτές οι έτοιμες ερμηνείες των γεγονότων, αντί της σύγκρισης και της εξαγωγής αυτόβουλων συμπερασμάτων (Αδόλφος Χίτλερ, Ο Αγών μου, Αντιφασιστική Βιβλιοθήκη, σελ. 155).

Μετά τον τερματισμό του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι τις μέρες μας υπάρχει ένα πλήθος παραδειγμάτων και γεγονότων, σύμφωνα με τα οποία οι επιχειρήσεις διεξήχθησαν σε μεγάλο βαθμό στο πεδίο της προπαγάνδας και του αντίστοιχου επηρεασμού της κοινής γνώμης. Κάποια από τα πλέον χαρακτηριστικά που μπορούν να αναφερθούν είναι το Ιράκ (στρατιωτικό πραξικόπημα του 1958), η Κούβα, το Βιετνάμ, η Κορέα, η Γρενάδα (εισβολή των Αμερικανών), το Ιράκ (επιχείρηση Καταιγίδα της Ερήμου) και αρκετά άλλα. Στις Η.Π.Α. συγκεκριμένα, οι «ειδικοί» για τη διαχείριση μιας κρίσης είναι οι «αρμόδιοι παράγοντες στον ευρύτερο κυβερνητικό τομέα, οι οποίοι συνίστανται από γερουσιαστές, κάποιους ξένους διπλωμάτες ή αξιωματούχους, δημοσιογράφους, εκπροσώπους Τύπου, κ.λπ.» (G. Allison-P. Zelikow, Η Κρίση της Κούβας, σελ. 451-452). Αυτό που μεταδιδόταν από το CNN στους πολέμους του κόλπου το 1991 (CNN effect), του Κοσσυφοπέδιου το 1999 και από την πτώση του Σαντάμ το 2003, είχαν πολύ μεγαλύτερο αντίκτυπο από τη στρατιωτική πραγματικότητα στο έδαφος. Είναι νωπές ακόμα οι εικόνες του πουλιού που είναι γεμάτο με πετρέλαιο από τις πηγές που βομβάρδιζαν οι «κακοί» Ιρακινοί, όπως και η συνεχής προβολή των εκατοντάδων χιλιάδων εξαθλιωμένων Κοσσοβάρων που εγκατέλειπαν τη χώρα τους (Χ.Κ. Γιαλλουρίδης, Β.Δ. Κεφαλά, Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου σελ. 59).

Είναι πρόσφατη επίσης η δήλωση του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Τζον Κέρι¹ όταν αναφέρθηκε στις 30 Αυγούστου 2013 σε ψεύτικη φωτογραφία στην προσπάθεια του να πείσει τη διεθνή κοινή γνώμη για τις φρικαλεότητες του Άσσαντ στη Συρία. Περιγράφοντας τις επιπτώσεις της επίθεσης κατά του άμαχου πληθυσμού αναφέρθηκε σε μια φωτογραφία που χρησιμοποιήθηκε από το BBC, η οποία απεικονίζει ένα παιδί να πηδάει πάνω από δεκάδες σωρούς σκεπασμένες με λευκά σάβανα. Όμως ο Κέρι υπέπεσε σε σφάλμα, καθώς η συγκεκριμένη φωτογραφία τραβήχτηκε στο Ιράκ το 2003 και όχι στην Συρία. Όταν ανακαλύφθηκε ο υπόψη αναχρονισμός το State Department απέσυρε την φωτογραφία.

Δεν πρέπει εξάλλου να διαφεύγει της προσοχής ότι, οι Αμερικάνοι τηλεθεατές παρακολούθησαν τον πόλεμο στο Ιράκ, χωρίς αίμα και χωρίς Ιρακινούς. Ένας Αμερικανός πολίτης που παρακολούθησε τον πόλεμο μόνο από την τηλεόραση και δεν είχε άλλη ενημέρωση μπορούσε με ευκολία να φτάσει στο συμπέρασμα ότι, οι Ιρακινοί δεν υπήρχαν και ότι στις μάχες δεν χυνόταν αίμα. Οι εικόνες ήταν πάντα "καθαρές", έχοντας λογοκριθεί με απόφαση των καναλιών, ενώ σχεδόν κανείς τηλεθεατής δεν είδε τις εικόνες των αιχμαλώτων στο Ιράκ. Το αμερικανικό Πεντάγωνο ζήτησε από τα κανάλια να μην τις μεταδώσουν, κι εκείνα υπάκουσαν.

4. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην ΔΚ και στις Συρράξεις

Όπως φαίνεται λοιπόν, η επανάσταση στις νέες τεχνολογίες και η εν γένει αλματώδης παγκοσμιοποίηση των Μ.Μ.Ε. καθιστούν την επίδραση των στη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα, ακόμη και στο κυβερνητικό, αλλά και στη διαχείριση κρίσεων δεδομένη. Το ίδιο παρατηρείται, αυτό είναι φαινόμενο της εποχής μας, στην άσκηση της σύγχρονης διπλωματίας που συχνά πλέον πραγματοποιείται μπροστά στις κάμερες και μέσω αυτών. Όπως είπε ο Αμερικάνος δικηγόρος και πρώην πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Επιτροπής Επικοινωνιών, Newton Minow, (...Οι δορυφόροι δε σέβονται τα πολιτικά σύνορα. Δεν μπορούν να εμποδιστούν από τα τείχη του Βερολίνου, τα τανκς της πλατείας Τιενανμέν στην Κίνα ή από δικτάτορες στη Βαγδάτη. Στη Μανίλα, τη Βαρσοβία, το Βουκουρέστι και αλλού οι τηλεοπτικοί σταθμοί είδαμε να μετατρέπονται στη σημερινή Ηλεκτρονική Βαστίλη...).

Η είδηση, η εικόνα, το κείμενο ή το σχόλιο μεταδίδεται πλέον ταυτόχρονα σε όλα τα σημεία του πλανήτη, σε μηδενικό χρόνο από τη στιγμή που συμβαίνει αυτό

¹ <http://www.bloko.gr/kosmos/pseytikh-fwtoграфия-sth-maxh-ths-propagandas-kata-ths-syrias.html>

καθαυτό το γεγονός. Το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, η κινητή τηλεφωνία, το φαξ, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής με όλες τις σύγχρονες τελειοποιήσεις του (πχ διαδίκτυο), αποτελούν πλέον μέσα ταχύτατης μετάδοσης της είδησης και της πληροφορίας, χωρίς μεγάλο κόστος, σε συντριπτικά μεγαλύτερα τμήματα πολιτών απ' ότι στο πρόσφατο παρελθόν, όπως έχει ήδη αναφερθεί και με ασύγκριτα τεράστια ποσότητα υλικού ενημέρωσης και γνώσης.

Επομένως, η οποιαδήποτε διακυβέρνηση δεν μπορεί να αγνοήσει την εξέχουσα σημασία των Μ.Μ.Ε. στη σύγχρονη πραγματικότητα. Είναι απαραίτητη λοιπόν η ωφελιμιστική χρήση των, αφού όμως πρώτα ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα για τη χάραξη ορθής πολιτικής στο θέμα της ενημέρωσης τους, πάντα εις όφελος της εθνικής ασφάλειας και του εθνικού συμφέροντος.

Ο Αμερικανός Γερουσιαστής Hiram Johnson το 1917 ανέφερε συγκεκριμένα ότι (...το πρώτο θύμα όταν ξεκινήσει ο πόλεμος είναι η αλήθεια...)². Είναι χαρακτηριστικά τα λόγια επίσης του στρατηγού Dwight D. Eisenhower το 1944, ο οποίος μιλώντας σε αξιωματούχους του, είπε τα εξής: (...Το πρώτο μέλημα στις στρατιωτικές επιχειρήσεις είναι να μη φθάσει στον εχθρό κάποια πληροφορία αξίας. Το αντίθετο με το μέλημα των εφημερίδων και των ραδιοφωνικών σταθμών, που εντοπίζεται στην ευρεία δημοσιότητα. Είναι δική μου δουλειά και δική σας να συμβιβάσετε αυτά τα, πολλές φορές, αντικρουόμενα χαρακτηριστικά, έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν δυσάρεστες καταστάσεις...). Ταυτόχρονα χαρακτήριζε το πεντακοσιομελές σώμα του Τύπου, που συνόδευε το στράτευμά του ως (...σχεδόν ανεξαιρέτως φίλους του...) (Frederick Voss, Παρουσιάζοντας τον πόλεμο, σελ. 24).

Επίσης σημαντική είναι η άποψη του Στρατηγού Αλεξάντερ (Alexander), ο οποίος ανέλαβε τη διοίκηση των βρετανικών βορειοαφρικανικών δυνάμεων το 1942: (...Ο ανταποκριτής είναι τόσο καλός όσο και κάθε αξιωματούχος ή άνθρωπος που γνωρίζει πολλά μυστικά και δε θα σε απογοητεύσει ποτέ - όχι επίτηδες - αλλά μπορεί να σε απογοητεύσει όταν τον αγνοείς, μόνο και μόνο επειδή έχει καθήκον απέναντι στην εφημερίδα του να γράψει κάτι και αυτό το κάτι μπορεί να είναι πολύ επικίνδυνο. Επομένως, πρέπει να τον ενημερώνουμε (Philip M. Taylor, Πόλεμος και διεθνείς σχέσεις στην εποχή της πληροφορικής, σελ. 252).

² <https://www.theguardian.com/notesandqueries/query/0,5753,-21510,00.html>

Επιπλέον, ο πρώην πολεμικός ρεπόρτερ και ανεξάρτητο μέλος του Βρετανικού Κοινοβουλίου Μάρτιν Μπέλ έχει αναφέρει: (...Γνωρίζουμε πράγματα που πρέπει να γνωρίζουν, και για την ενήμερη λήψη αποφάσεων και για την ίδια τους την ασφάλεια. Μπορεί να υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, αλλά για μένα δεν αποτελεί αντιδεοντολογική συμπεριφορά ή σπάσιμο των οποιονδήποτε κανόνων που υποτίθεται ότι μας διέπουν για να τους δώσουμε πληροφορίες. Πάντα ευχόμουν να γίνω περιττός ως πολεμικός ανταποκριτής και αντί γι' αυτό να γίνω ένας ειρηνικός ανταποκριτής...) (Lovering Tristan, *Grappling with the News*, σελ. 82).

Έτσι λοιπόν οι διπλωματικοί χειρισμοί, τόσο από την πλευρά της κυβέρνησης όσο και από τη πλευρά των Ε.Δ., συνιστούν ένα σύνολο ενεργειών σε όλα τα πεδία, βασιζόμενες σε τακτικές κινήσεις, που αν αντιμετωπιστούν με εσφαλμένο τρόπο, επιπόλαια ή αποσπασματικά από τα Μ.Μ.Ε., είναι ορατός ο κίνδυνος δημιουργίας προβλημάτων, συγχύσεων και διαφόρων ειδών επιλοκών στις προσπάθειες προώθησης μιας συγκεκριμένης πολιτικής, που μπορούν να οδηγήσουν σε λάθος χειρισμό αντιμετώπισης της κρίσης, σε αρνητικά αποτελέσματα και να θέσουν τα εθνικά συμφέροντα σε κίνδυνο (Loren B. Thompson, *The Military Versus the Media* in *Defense Beat: The Dilemmas of Defense Coverage*, σελ. 56).

«Η αποτελεσματική, ωστόσο, ΔΚ συνίσταται ακριβώς στην παράμετρο της εικονοποίησης της κρίσιμης κατάστασης, σύμφωνα με τη βούληση και τις επιδιώξεις του μηχανισμού διαχείρισης της κρίσης, η οποία συνίσταται στη συνέπεια των ενεργειών και λειτουργιών του μηχανισμού, όπως και πριν από την εμφάνιση της κρίσης, στην έκφραση συγκεκριμένων στάσεων, ασχέτως αν αυτές είναι αληθινές και στην ύπαρξη της κατάλληλης και εξειδικευμένης ομάδας διαχείρισης κρίσεων και κυρίως εκπροσώπου...» (Ν. Παπαναστασόπουλος, ΣΕΘΑ, Σημειώσεις στη Διαχείριση Κρίσεων).

Η χρησιμοποίηση λοιπόν των Μ.Μ.Ε., όσον αφορά το τομέα της Διαχείρισης Κρίσεων, θα πρέπει να έχει σαν πυλώνα της μια συγκεκριμένη Στρατηγική. Η Στρατηγική αυτή εστιάζεται στο πόσο σημαντική είναι η διασφάλιση της αρμονίας, σε αυτό που ο Clausewitz ονόμασε "Κρίσιμο Στρατηγικό Τρίπτυχο" και αποτελεί την επονομαζόμενη τριάδα του, η οποία συνίσταται από το Λαό, την Πολιτική Ηγεσία και τις Ένοπλες Δυνάμεις (Μπρεδήμας Α., *Διεθνείς Οργανισμοί*, σελ. 83). Σε περίπτωση που μία από τις πλευρές του τριγώνου αυτού καταστραφεί, ουσιαστικά όλο το οικοδόμημα καταρρέει και επέρχεται η δυσαρμονία και το χάος.

Ο τομέας της ενημέρωσης της κοινή γνώμης λοιπόν, που αφορά και τις τρεις πλευρές του τριγώνου, αποτελεί σοβαρότατο παράγοντα του χειρισμού της έντασης ή κρίσης. Άρα ο τρόπος και η ροή, δύο συστατικά με τα οποία οι πληροφορίες διοχετεύονται στον τελικό τους χρήστη, την κοινή γνώμη δηλαδή, καθώς και ο έλεγχος της ποιότητας και της ποσότητάς τους, αποτελεί επικίνδυνο όπλο στα χέρια εκείνων που έχουν τη δυνατότητα να τις ελέγχουν και να τις μεταδίδουν και που στη μεγαλύτερη πλειοψηφία των προσδοκούν κάποια οφέλη από αυτό τον έλεγχο. Το όπλο αυτό έχει σαν μοναδικό στόχο το μυαλό, το νου και τα ψυχικά αισθήματα των πολιτών που έχουν υποταχθεί και φέρονται από μια ψηφιακή δημοκρατία, από ένα ιδιότυπο ραδιοτηλεοπτικό, ηλεκτρονικό και έντυπο καθεστώς. Πρωταρχικό μέλημα των ισχυρών αυτών είναι να μετατρέψουν είτε το σύνολο της παγκόσμιας κοινής γνώμης, είτε τους πολίτες μιας χώρας, σε άτομα με παρωπίδες, άβουλα, φερέφωνα, υπηκόους της δικτατορίας των πληροφοριών, έτσι ώστε ο έλεγχός τους να είναι εύκολος, γρήγορος και ταυτόχρονα αποτελεσματικός. Αναπτύσσονται έτσι κλασσικά εξαρτημένα αντανakλαστικά κατ' ανάλογο τρόπο των σκυλιών του Ρώσου φυσιολόγου και ιατρού Παυλόφ στο έργο του «Η πειραματική ψυχολογία και ψυχοπαθολογία επί των ζώων», ή στο έργο «τρωκτικά» του συγγραφέα και Καθηγητή Ψυχολογίας B. F. Skinner.

Είναι δεδομένο ότι εκείνοι που ενδιαφέρονται αφενός για την εξάπλωση και αφετέρου για τη χρησιμοποίηση των Μ.Μ.Ε., έτσι ώστε να υπάρχει προβολή ενός συγκεκριμένου γεγονότος και σε συγκεκριμένο χρόνο, γνωρίζουν ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι σε θέση να γίνει αποδέκτης μόνο συγκεκριμένου όγκου πληροφοριών. Ταυτόχρονα, δεν πρέπει να αγνοείται το φαινόμενο της επικοινωνιακής διαμεσολάβησης σύμφωνα με το οποίο, οτιδήποτε βλέπουμε ή διαβάζουμε δεν είναι απαραίτητα αυτό που πραγματικά συμβαίνει, αλλά αυτό που παρουσιάζεται από τα Μ.Μ.Ε. Πλέον, δεν υφίσταται σύνορο μεταξύ του ιστορικού γεγονότος και της μετάδοσής του, μιας και ο επικοινωνιακός πολιτισμός, που βιώνει η σύγχρονη κοινωνία, το έχει καταργήσει. Όλα συμβαίνουν και μεταδίδονται σχεδόν ταυτόχρονα, ενώ η ίδια εξέλιξη των γεγονότων, πολλές φορές εξαρτάται από το τι μεταδίδεται και με ποιο τρόπο.

Έχοντας τα ανωτέρω σαν δεδομένα, η μελέτη, το φιλτράρισμα αλλά και η μετάδοση μιας είδησης, εκτελείται και καθοδηγείται από εκείνα τα κέντρα που αποφασίζουν ποια είδηση είναι σημαντικότερη από μια άλλη και εάν πρέπει να προβληθεί περισσότερο ή λιγότερο από κάποια άλλη. Αυτό δείχνει ότι η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη διακίνηση ιδεών, μέσω των Μ.Μ.Ε, αποτελούν συνάρτηση πολλών παραμέτρων. Θα ήταν τουλάχιστον ανόητο, να πιστέψουμε πως ξαφνικά και με κάποιο

περίεργο / μαγικό τρόπο, τα Μ.Μ.Ε., οι ιδιοκτήτες των αλλά και οι δημοσιογράφοι θα αποφάσιζαν όλοι μαζί στη μετάδοση ειδήσεων που αφορούν την υιοθέτηση ενός συγκεκριμένου κλίματος ή μίας συγκεκριμένης κατάστασης. Όμως κάτι τέτοιο θα ήταν και εσφαλμένο, δεδομένου ότι στις δημοκρατικές κοινωνίες όπου γίνονται σεβαστά τα ανθρώπινα δικαιώματα και αναγνωρίζεται το αγαθό της ελευθεροτυπίας και ελευθερίας λόγου και έκφρασης, είναι απαιτητή η μετάδοση των γεγονότων, όπως ακριβώς είναι, ανεξαρτήτως της πολιτικής που κάθε φορά αποφασίζουν να ακολουθήσουν οι διάφοροι διαμορφωτές καταστάσεων.

Σε ότι αφορά τους δημοσιογράφους, είναι υποχρέωσή των να μην κατασκευάζουν τα γεγονότα και να τα μεταδίδουν/σχολιάζουν όπως ακριβώς είναι, χωρίς προκαταλήψεις, κρίσεις και επηρεασμούς. Πρέπει να λειτουργούν χωρίς παρεμβάσεις από οιονδήποτε, χωρίς χειραγώγηση και χωρίς να κινδυνεύουν να τιμωρηθούν για τις θέσεις τους. Όμως έχει παρατηρηθεί επανειλημμένως ότι, οι δημοσιογράφοι δεν είναι σε θέση να λένε και να γράφουν ανεμπόδιστα τη γνώμη τους, ενώ άλλες φορές ενεργούν σαν μοχλοί των εργοδοτών τους.

Σήμερα παρατηρείται μία εξαιρετικά επικίνδυνη υπερσυγκέντρωση των Μ.Μ.Ε. στα χέρια μιας συγκεκριμένης "ελίτ", όπου τα συμφέροντα, οι διαπλοκές, οι σχέσεις με την εξουσία, δεν αφήνουν ελεύθερους τους δημοσιογράφους να γράφουν αυτό που πιστεύουν ή να μεταδίδουν αυτό που πραγματικά βλέπουν, ενώ τους καθιστούν πολλάκις υποχείριά των και τους αναγκάζουν επιμελώς να κρύβουν ένα γεγονός, επειδή αυτό εξυπηρετεί στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, μια συγκεκριμένη πολιτική. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που ένα γεγονός διογκώνεται, για να εξυπηρετήσει μία άλλη πολιτική σε άλλη χρονική στιγμή, ενώ πολλές φορές έχουμε παρακολουθήσει αντιπαραθέσεις, σχετικά με συμφέροντα που κρύβονται πίσω από κάποιο δημοσίευμα ή ρεπορτάζ και τη σκοπιμότητα αυτού (Μ. Μακ Κόμπς-Έντνα Εϊνσίντελ-Ντέιβιντ Ουϊβερ, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σελ. 50).

Ο περισσότερο σημαντικός τρόπος συμμετοχής των Μ.Μ.Ε. σε κάθε δραστηριότητα, γεγονός, συμβάν ή Διαχείριση Κρίσης και συνεπώς στη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής, είναι ο επηρεασμός των συναισθημάτων και της ψυχосύνθεσης της κοινής γνώμης. Ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα επιδρά περισσότερο στη ψυχολογία των ανθρώπων από αυτά τα ίδια τα γεγονότα. Ένα σύνολο τεχνικών που εστιάζεται στην κατάλληλη παρουσίαση των καταστάσεων και γεγονότων, χρησιμοποιώντας εικόνες, άμεσες περιγραφές με ανταποκρίσεις και συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών και ό,τι άλλο απαιτηθεί, προκειμένου να προκαλέσει από

ενθουσιασμό και παρόρμηση μέχρι πανικό και καταστροφή (Κωνσταντίνος Πλεύρης, Η Πολιτική Προπαγάνδα, σελ.186).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Αμερικανική ανθρωπιστική επιχείρηση στη Σομαλία το 1994. Ο συγγραφέας Alvin Tofler ανέφερε: (...Η επέμβαση στη Σομαλία άρχισε όταν η τηλεόραση έδειξε χιλιάδες παιδιά να πεθαίνουν από την πείνα και σταμάτησε, όταν προβλήθηκαν εικόνες που ντόπιοι έσερναν στους δρόμους το πτώμα ενός Αμερικανού στρατιώτη...) (Steven Livingston, Todd Eachus, Humanitarian Crises and U.S. Foreign Policy: Somalia and the CNN Effect Reconsidered, σελ. 422).

Η αποχώρηση των Αμερικανών από το Βιετνάμ έγινε όταν οι εικόνες φρίκης από τους ατέλειωτους σκοτωμούς των στρατιωτών έφταναν στις Η.Π.Α., αλλά και λόγω των συνεχόμενων αντιδράσεων / διαμαρτυριών που εκδηλώνονταν καθημερινά. Γεγονότα που τα Μ.Μ.Ε. μετέδιδαν συνεχώς και που είχαν σαν αποτέλεσμα την απόφαση των Η.Π.Α. να “τελειώσουν” αυτό τον πόλεμο (Δρ. Αθανάσιος Σαμαράς, CNN και Προπαγάνδα. Κριτική παρουσίαση της επίδρασης CNN στην εξωτερική πολιτική, σελ. 79).

Η κοινή γνώμη όμως μπορεί να επηρεαστεί και από την αποκάλυψη πληροφοριών κατά τη διάρκεια χειρισμού μιας κρίσης, μέσω των Μ.Μ.Ε., οι οποίες είναι δυνατόν να αφορούν πρόσωπα ή καταστάσεις με αντίκτυπο στην Ασφάλεια των Επιχειρήσεων - εθνική ασφάλεια και οι οποίες μπορούν να τύχουν άμεσης εκμετάλλευσης από αρμόδιους φορείς και ταυτόχρονα να είναι εμπορεύσιμες. Σε τέτοιες καταστάσεις, «η ανέλεγκτη δημοσίευση δύναται να αποβεί σε καρκίνωμα της εθνικής ασφάλειας, καθώς τα Μέσα δεν αντιλαμβάνονται ότι πρυτανεύει ο σκοπός και όχι τα ίδια ως μέσο. Επομένως, η διαχείριση κρίσεων και η επικοινωνιακή της πτυχή αποτελεί θεμελιώδη δραστηριότητα για τους δημόσιους και κυβερνητικούς δρώντες (Ν. Παπαναστασόπουλος, ΣΕΘΑ, Σημειώσεις στη Διαχείριση Κρίσεων). Η απάντηση από τα Μ.Μ.Ε. επικεντρώνεται στην αποστολή την οποία έχουν, ότι δηλαδή θα πρέπει ο λαός που αποτελεί την κοινή γνώμη να έχει αντικειμενική πληροφόρηση και ιδιαίτερα για κάτι που τον αφορά.

Σημαντική είναι επίσης η επίδραση των Μ.Μ.Ε όταν σκόπιμα ή ακούσια παραποιούνται, παραλείπονται ή διαστρεβλώνονται στοιχεία/γεγονότα. Στην περίπτωση αυτή που δεν αποδίδεται πλήρως ή μερικώς η πραγματικότητα, σκόπιμα ή μη, μπορεί να προκληθεί σύγχυση, παραπλάνηση, απώλεια συγκριτικού πλεονεκτήματος, όσον αφορά την εθνική πολιτική / στρατηγική. Η κατάθεση του Βρετανού

Υφυπουργού Άμυνας στην Εξεταστική Επιτροπή της Βουλής των Κοινοτήτων, η οποία διερευνούσε καταγγελίες των Μ.Μ.Ε. για “κακή” μεταχείριση των εκπροσώπων τους εκ μέρους των στρατιωτικών και άλλων αρχών στη διάρκεια του πολέμου των Φώκλαντ, αναφέρει τα εξής: «...Εμείς δε σκοπεύαμε να λέμε ψέματα, αλλά υπήρχαν περιπτώσεις κατά τις οποίες δε λέγαμε και όλη την αλήθεια και δε διορθώναμε πράγματα, τα οποία παρουσιάζονταν από τα ΜΜΕ παραποιημένα. Είμαι ικανοποιημένος που γίνονταν τόσες πολλές εκτιμήσεις και υποθέσεις....»³.

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στη Διαχείριση κρίσεων, κατά την εκτέλεση Ψ.Ε., διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Η ισχύ τους στο να επηρεάζουν την κοινή γνώμη, ιδιαίτερα στις μέρες μας, είναι τεράστια και πολλές φορές καταλυτική. Τα σημερινά διαθέσιμα μέσα επικοινωνίας ποικίλουν, τόσο σε αριθμό όσο και σε ποσότητα, σε σύγκριση με το τι υπήρχε στο παρελθόν. Αποτελούν "πανίσχυρα όπλα" και μπορούν να συγκριθούν ακόμα με εκείνα της υψηλής τεχνολογίας που χρησιμοποιούνται στο σύγχρονο πεδίο μάχης σε ένα πόλεμο.

5. Η επιρροή των Μ.Μ.Ε. στην Εθνική Ασφάλεια

Εδώ τώρα παρουσιάζεται ένα κρίσιμο ερώτημα που συνιστά ταυτόχρονα μια διαμάχη. Είναι αποδεκτή και σύμφωνη με τους κανόνες που λειτουργούν τα Μ.Μ.Ε, η παρουσίαση γεγονότων / πληροφοριών που ενδέχεται να επηρεάζουν την Εθνική Ασφάλεια; Αυτή η διαμάχη δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο και απασχολεί όλη την υφήλιο για αρκετά χρόνια. Η άποψη της δημοσιογραφίας, αλλά και εκείνων, που έχουν σαν κύριο μέλημά τους την ενημέρωση, μέσω των Μ.Μ.Ε, εστιάζεται στο ότι η ενημέρωση και η Εθνική Ασφάλεια δεν θα πρέπει να κινούνται στο ίδιο μονοπάτι, διότι έτσι υποβαθμίζεται η αξιοπιστία των Μ.Μ.Ε.. Επιπλέον, υποστηρίζουν το μεγάλο βαθμό δυσκολίας που απαιτείται, όταν επιχειρηθεί να αποκατασταθεί η αξιοπιστία τους, η οποία αποτελεί μία από τις βασικές αρχές ενημέρωσης.

Εκ διαμέτρου αντίθετη είναι η άποψη εκείνων που ισχυρίζονται ότι, είναι προτιμητέα η παραπλάνηση, μέσω των Μ.Μ.Ε., με απότοκο την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος. Στη περίπτωση αυτή ο σκοπός θα επιτευχθεί αλλά είναι σίγουρο ότι, όταν τα Μ.Μ.Ε. αντιληφθούν ότι χρησιμοποιήθηκαν / εξαπατήθηκαν σκόπιμα για κάποιο λόγο, η αντίδρασή τους την επομένη φορά μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη και απρόσμενη.

³ <http://news.bbc.com/9wewe87t9aw/.foc/h9j87hy/il>

Υφίσταται άρα απάντηση στο εν λόγω δίλλημα; Η απάντηση εκτιμάται ότι είναι κάπου στη μέση. Αυτό το οποίο είναι αδιαμφισβήτητο είναι ότι, τα Μ.Μ.Ε. δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη σκόπιμη διαμόρφωση μιας αντίληψης, εκτός από περιπτώσεις που αφορούν εθνικά θέματα και εθνική πολιτική. Σε αυτή όμως την περίπτωση τα Μ.Μ.Ε. θα πρέπει να είναι ενήμερα της επιθυμητής κατάστασης και να γνωρίζουν ό,τι η στάση τους αυτή αφορά θέματα εθνικής ασφάλειας.

Ο σημαντικότερος όμως ρόλος των Μ.Μ.Ε. σε περιόδους κρίσεων - συρράξεων εστιάζεται στη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων και στη διαμόρφωση κατάλληλου κλίματος, τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό, για ενίσχυση της αποστολής που επιτελούν οι αρμόδιοι χειριστές των συγκεκριμένων θεμάτων (διπλωμάτες, εξέχουσες φυσιογνωμίες), και σχετίζονται με τη ΔΚ και ενδεχομένως με στρατιωτικές επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα η χρήση των Μ.Μ.Ε. σε περιόδους κρίσεων και συγκρούσεων θα πρέπει να αποσκοπεί στην ενεργή επίδραση επί του ψυχισμού του αντιπάλου, τόσο στον απλό πολίτη, όσο και στο στρατιωτικό προσωπικό. Επομένως, απαιτείται η ύπαρξη ενός εγχειριδίου Εθνικού Δόγματος Χειρισμού Διάχυσης Πληροφοριών και η ακολουθία κάποιου οριακά αποδεκτού σχεδίου στην παρουσίαση εκ μέρους των Μ.Μ.Ε. των εθνικών θεμάτων.

Επιπλέον, τα Μ.Μ.Ε. οφείλουν να λειτουργούν και ως μέσο ασκήσεως δημόσιας κριτικής κατά ξένων κρατών, των αρχηγών τους ή εκπροσώπων των διπλωματικών τους αποστολών, αλλά και κατά της εφαρμοζόμενης, από αυτά, εξωτερικής πολιτικής, η οποία μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στη σταθερότητα και στην ομαλή λειτουργία των διεθνών σχέσεων της χώρας. Επιπρόσθετα, με δεδομένη την επιρροή των Μ.Μ.Ε., είναι εφικτός ο θετικός επηρεασμός του φρονήματος του λαού, αλλά και η ανύψωση του ηθικού των Ενόπλων Δυνάμεων. Το αποτέλεσμα είναι η επίτευξη των αναγκαίων παραγόντων της εθνικής βούλησης και της ομοψυχίας, ο συνδυασμός των οποίων μπορεί να αποτελέσει ισχυρό διπλωματικό “χαρτί” και συγχρόνως αποτρεπτικό “όπλο” στα χέρια ικανών χειριστών ΔΚ.

Η πραγμάτωση αυτού του τρόπου εκμετάλλευσης των Μ.Μ.Ε. καθίσταται αναγκαία, καθόσον παρατηρείται συχνά, κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, η κοινή γνώμη να είναι ευμετάβλητη και τα Μ.Μ.Ε. να προσαρμόζονται ανάλογα με τις διαθέσεις του κοινού. Αν η κρίση βαίνει αντίθετα από εκεί που υπολογίζει η κυβέρνηση, μπορεί ένα μέρος της κοινής γνώμης να στραφεί εναντίον της κυβέρνησης για τους χειρισμούς της. Τα Μ.Μ.Ε. θα αρχίσουν να ζητούν εξηγήσεις για το «τι πηγαίνει στραβά» και να ασκούν έντονη κριτική. Η ροή αυτών των γεγονότων θα ασκούσε πιέσεις στην

κυβέρνηση να αλλάξει πολιτική. Καθίσταται φανερό λοιπόν ότι, τα Μ.Μ.Ε παίζουν αναμφισβήτητα ένα κυρίαρχο ρόλο στις δημοκρατικές διαδικασίες και ιδιαίτερα για χώρες που δεν μπορούν να ελέγξουν τη διάχυση των πληροφοριών.

Οτιδήποτε συμβαίνει κατά τη διαχείριση μιας κρίσης, αναφορικά με τον ρόλο που καλούνται να επωμισθούν τα Μ.Μ.Ε., παρατηρείται κατά αντιστοιχία και κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον διεθνολόγο καθηγητή Χριστόδουλο Γιαλουρίδη, η λειτουργία των Μ.Μ.Ε., αποτελεί τόσο ένα δυνητικό φορέα μετάδοσης, ενίσχυσης ή και σταθεροποίησης της σύγκρουσης, όσο και έναν ενδεχόμενο παράγοντα, ικανό να συμβάλει ή να επηρεάσει τη ρύθμιση μιας σύγκρουσης (Χ. Κ. Γιαλουρίδης, Από την Κύπρο στα Ίμια, 1955-1996, Η Οπτική του Τύπου, σελ. 274). Για τα Μ.Μ.Ε., ο πόλεμος, όπως και καθετί άλλο που μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και άρα να αποφέρει κέρδος, αποτελεί μία ευκαιρία για να αυξήσουν την κυκλοφορία, τη θεαματικότητα και την ακροαματικότητα τους. Είναι λοιπόν αναμενόμενο σήμερα, που ο ανταγωνισμός των Μ.Μ.Ε. για αύξηση του μεριδίου αγοράς και επιρροής είναι εξαιρετικά σκληρός, μία έκρυθμη κατάσταση, όπως ο πόλεμος, να αποτελεί πρώτης τάξεως ευκαιρία για την παρουσίαση και δημοσιοποίησή του. Συγχρόνως τα Μ.Μ.Ε., ως όργανα που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη και αντιπροσωπεύουν την υπεύθυνη ενημέρωση, προσπαθούν να καλύψουν τον πόλεμο με τη μεγαλύτερη δυνατή αντικειμενικότητα, έχοντας σαν αρχή τους ότι, δεν πρέπει να κρύψουν γεγονότα, καταστάσεις, επιτυχίες και αποτυχίες που τυχόν θα συμβούν (Άννα Παναγιωταρέα, Εξωτερική Πολιτική και ΜΜΕ, σελ. 79, 80).

Για να διατηρηθεί η λαϊκή υποστήριξη, η οποία απαιτείται για την αναπέρωση του ηθικού των στρατευμάτων, οι Ε.Δ. πρέπει να επιτρέπουν στα Μ.Μ.Ε. να ενημερώνουν για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων, να συναντούν τους στρατιώτες, να βρίσκονται στο μέτωπο και να συλλέγουν πληροφορίες για την εξέλιξη της εκστρατείας. Χωρίς τέτοια συνεργασία, το κοινό δεν θα είναι σε θέση να προσφέρει υποστήριξη και ακολούθως να επιτευχθεί η «εσωτερική νομιμοποίηση».

Όμως, επιτρέποντας την είσοδο των Μ.Μ.Ε. στο πεδίο της μάχης, υφίσταται ο κίνδυνος της ασφάλειας, επειδή το κοινό ενημερώνεται για τις απώλειες και τα τυχόν επιχειρησιακά λάθη, με αποτέλεσμα οι Ένοπλες Δυνάμεις να εκτίθενται στην κριτική. Η πρόσβαση και η ενημέρωση πρέπει να οργανώνονται κατάλληλα, προκειμένου να διαμορφώνεται κάποια ισορροπία μεταξύ της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφόρηση και της ασφάλειας των στρατευμάτων, έτσι ώστε να αποφευχθούν επιβλαβείς για τις Ε.Δ. και το προσωπικό τους αποκαλύψεις. Η προσπάθεια να επιτευχθεί αυτή η

ισορροπία μπορεί να οδηγήσει σε σύγκρουση, με κάποια Μ.Μ.Ε. να απαιτούν ανεξαρτησία, να αντιστέκονται στους εξαναγκασμούς και να υποπτεύονται, ότι η κυβέρνηση παρεμβαίνει στην ελεύθερη δημοσιογραφία. Μέσα επικοινωνίας που δρουν με περιορισμούς, αναπόφευκτα αποθαρρύνονται. Ο μόνος τρόπος να επιτευχθεί ισορροπία συμφερόντων είναι ο διάλογος, οι προσωπικές επαφές - σχέσεις και η αμοιβαία κατανόηση.

Είναι προφανές ότι μία αρνητική δημοσιογραφική κάλυψη σε βάρος των εθνικών επιδιώξεων, ακόμη και εάν δεν επηρεάζει άμεσα την πορεία της επιχείρησης, ενθαρρύνει τον αντίπαλο και υποβαθμίζει το ηθικό των φίλων δυνάμεων. Ο Clausewitz εξηγεί το εν λόγω γεγονός, αφού μεταξύ των στοιχείων της τριάδας αναπτύσσεται μία ιδιόμορφη σχέση, όπου με στόχο το λαό και όργανο τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, οι δύο παράγοντες, εξουσία και οικονομικά συμφέροντα, ανταγωνίζονται στο ποιος θα επηρεάσει την «κοινή γνώμη». Έτσι από τη μία πλευρά έχουμε τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, όπου ο αντικειμενικός τους πυλώνας είναι δεδομένος και απαραίτητος και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπου ο αντίστοιχος πυλώνας είναι υποκειμενικός και εστιάζεται στο να επηρεάσει τις καταστάσεις και να κατευθύνει τις μάζες. Εδώ λοιπόν υπάρχει η παρέμβαση και ο τρόπος χρησιμοποίησης των Μ.Μ.Ε. στον πόλεμο, ως μέσα προπαγάνδας και συλλογής πληροφοριών. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο πόλεμος στη Σερβία, όπου επιβεβαιώθηκε ότι, η ανεξαρτησία των Μ.Μ.Ε., η αντικειμενική ενημέρωση και η προβολή αληθινών καταστάσεων, ελέγχθηκε από τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, αλλά και από την ανάγκη που είχαν αυτά τα συμφέροντα να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και να διαμορφώσουν τις εξελίξεις σύμφωνα με τα δικές τους επιδιώξεις.

Συγκεκριμένα και εξετάζοντας την ανωτέρω κατάσταση πρακτικά είναι φανερό ότι, η σημαντικότητα των μέσων στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και στις επιχειρήσεις, λαμβάνεται σοβαρά υπόψη. Παρόλο που έρευνες, όπως αυτή του Hallin, απέδειξαν ότι, το σύνολο των αρνητικών σχολίων που κοινωνήθηκαν από την ανάμειξη των Μ.Μ.Ε. στον πόλεμο του Βιετνάμ δεν χαρακτηρίστηκαν ως επικοινωνιακό φαινόμενο της εποχής, αλλά ανέδειξαν το τρίπτυχο της αναπαραγωγής των αντιθέσεων που υπήρχαν διαχρονικά ανάμεσα στην πολιτική και στη στρατιωτική ελίτ, της παγιοποίησης της αντίληψης για την παντοδυναμία των Μ.Μ.Ε. και της αναγκαιότητας χειραγώγησης των Μ.Μ.Ε. σε περιόδους κρίσεων ή συρράξεων (Daniel C. Hallin, *The Media the War in Vietnam and Political Support: A Critique of the Thesis of an Oppositional Media*).

Το ΓΕΕΘΑ αποτελεί το ανώτερο συντονιστικό όργανο των Ενόπλων Δυνάμεων πάνω σε διάφορα θέματα, που αφορούν στην προβολή του έργου που συντελείται από αυτό και τα λοιπά Γενικά Επιτελεία (ΓΕ), ενώ γενικότερα η επικοινωνιακή σχέση των Ενόπλων Δυνάμεων με τα Μ.Μ.Ε., καθορίζεται με πάγιες Διαταγές του ΓΕΕΘΑ και των ΓΕ, καθώς και από το Εγχειρίδιο Ενημέρωσης Τύπου του ΓΕΕΘΑ.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, κατά τη Διαχείριση Κρίσεων και επιχειρήσεων, οι Εκπρόσωποι Τύπου είναι υπεύθυνοι για την παρουσίαση των δραστηριοτήτων και γεγονότων που δημιουργούνται, ώστε να κρατούν τις διοικήσεις και το προσωπικό ενήμερους για τις απόψεις και τάσεις που υπάρχουν στην κοινή γνώμη και τα Μ.Μ.Ε., οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις. Ένας από τους σημαντικότερους αντικειμενικούς σκοπούς του Τμήματος Ενημέρωσης Τύπου (ΤΕΤ) κατά τη Διαχείριση Κρίσεων και συγκρούσεων είναι να συμβάλει στο χειρισμό της κρίσης, βοηθώντας στην αποκλιμάκωση της κατάστασης. Το πλέον πρόσφορο μέτρο για αποκλιμάκωση είναι η δημιουργία ενός Κέντρου Ενημέρωσης Τύπου (ΚΕΤ) ή κάποιου παραρτήματος πληροφόρησης των Μ.Μ.Ε. εν εκστρατεία. Γι' αυτό σε περιόδους κρίσεως το Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου θα πραγματοποιεί επιχειρήσεις ενημέρωσης των Μ.Μ.Ε. από το ΚΕΤ, το οποίο θα δημιουργείται μόνο στο ΓΕΕΘΑ και η αποστολή του θα είναι να παρέχει στα Μ.Μ.Ε. πληροφορίες άμεσα και με ακρίβεια γύρω από τις στρατιωτικές δραστηριότητες, γεγονότα και επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα σε όλο το Θέατρο Επιχειρήσεων (ΘΕ). Σε περιόδους συγκρούσεων τα Κέντρα και τα Τμήματά τους για την Ενημέρωση του Τύπου θα είναι σε πλήρη δραστηριοποίηση, μέχρι να διαταχθούν να σταματήσουν την λειτουργία τους (Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου σε περιόδους Κρίσεων –Εντάσεων και σε περίοδο Ειρήνης).

Όσον αφορά την Ασφάλεια Πληροφοριών, οι Εκπρόσωποι Τύπου των ΓΕ ή των Σχηματισμών δεν θα ανακοινώνουν δημόσια την εφαρμογή κανενός σταδίου, επιπέδου ή μέτρου, των καταστάσεων ετοιμότητας, χωρίς πρώτα να έρθουν σε συμφωνία με το Τμήμα Ενημέρωσης του ΓΕΕΘΑ. Το προσωπικό των Τμημάτων Ενημέρωσης Τύπου δεν πρέπει να συγκαλύπτει ή να αποκρύπτει ανεπίσημες αναφορές που μεταδίδονται από εκπροσώπους των Μ.Μ.Ε., μέσω μη στρατιωτικών δικτύων και θα εξασφαλίζει ότι, οι αναφορές των Μ.Μ.Ε. που μεταδίδονται μέσω στρατιωτικών δικτύων και μέσων, δεν θα περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες (Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου σε περιόδους Κρίσεων –Εντάσεων και σε περίοδο Ειρήνης).

Αναφορικά με την Διαπίστευση των δημοσιογράφων, είναι αναγκαία η προετοιμασία σχεδίων, από τον καιρό της ειρήνης, για την εγγραφή, διαπίστευση και υποστήριξη ενός συγκεκριμένου αριθμού εκπροσώπων των Μ.Μ.Ε. που θα καθορίζονται ανάλογα με την περίπτωση και με μέριμνα της Διεύθυνσης Ενημέρωσης Τύπου (ΔΕΤ). Σε περιπτώσεις κρίσεων και συγκρούσεων, ο πλέον πρακτικός τρόπος, βάση του οποίου οι διαπιστευμένοι εκπρόσωποι των Μ.Μ.Ε. θα μπορέσουν να καλύψουν μια στρατιωτική δραστηριότητα, είναι μέσα από ένα ειδικά διαμορφωμένο χώρο που θα καλύπτει τις ανάγκες τους (Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου σε περιόδους Κρίσεων – Εντάσεων και σε περίοδο Ειρήνης).

Κατά τη Διαχείριση Κρίσεων και επιχειρήσεων, το προσωπικό των ΤΕΤ θα παρέχει στα Μ.Μ.Ε. μη-στρατιωτικά συστήματα επικοινωνιών, τα οποία θα είναι εγκατεστημένα στα ΚΕΤ. Στην περίπτωση που αυτά τα συστήματα δεν καλύπτουν τις ανάγκες των Μ.Μ.Ε., το στρατιωτικό προσωπικό μπορεί να διαθέτει και στρατιωτικά μέσα ή συστήματα επικοινωνιών, μόνο όταν η χρήση τους δεν θα επιδρά στις επιχειρησιακές επικοινωνιακές ανάγκες και οι αναφορές που διαβιβάζονται δεν θα περιέχουν διαβαθμισμένες ή ευαίσθητες πληροφορίες (Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου σε περιόδους Κρίσεων – Εντάσεων και σε περίοδο Ειρήνης).

Στην αναγκαία συνθήκη ασφάλειας των επιχειρήσεων εμπίπτει ότι, οι Διαπιστευμένοι εκπρόσωποι των Μ.Μ.Ε. θα συνοδεύονται κάθε στιγμή που καλύπτουν κάποια δραστηριότητα σε περιοχές των επιχειρήσεων ή δραστηριοτήτων από έμπειρα και ικανά στρατιωτικά στελέχη. Συναφώς, η έγκριση των αιτήσεων των εκπροσώπων των Μ.Μ.Ε., για να επισκεφθούν περιοχές των επιχειρήσεων, εξαρτάται από το διαθέσιμο προσωπικό, τα μέσα μεταφοράς και από την γενικότερη κατάσταση της επιχείρησης. Επιπλέον, οι Εκπρόσωποι Τύπου μπορούν κατά την κρίση τους να ενημερώνουν το κοινό για την έκβαση των επιχειρήσεων, με τον όρο ότι, θα συμφωνήσουν να μην μεταδώσουν τις πληροφορίες πριν από κάποια προαποφασισμένη ημερομηνία (News embargo). Η καθυστέρηση της μετάδοσης ειδήσεων θα γίνεται μόνο σε συνεννόηση με τον εκάστοτε Διευθυντή του Τμήματος Ενημέρωσης Τύπου του ΓΕΕΘΑ (Τμήμα Ενημέρωσης Τύπου σε περιόδους Κρίσεων – Εντάσεων και σε περίοδο Ειρήνης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

Η Επικοινωνιακή Διαχείριση της Κρίσης των «Ιμίων»

1. Γενικά

Σημαντικό γεγονός επικοινωνιακής διαχείρισης κρίσης για τα Ελληνικά δεδομένα υπήρξε η κρίση των Ιμίων, όπου τα ΜΜΕ έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης της κοινής γνώμης, έναντι της ακολουθούμενης πολιτικής. Δημοσιογράφοι, πολιτικοί, στρατιωτικοί, καθώς και το σύνολο της Ελληνικής γραφειοκρατίας ΔΚ θα μπορούσαν να αντλούν διδάγματα από την εμπειρία αυτή, σχετικά με το πως η κυριαρχία των Μ.Μ.Ε. επηρεάζει καταστάσεις, εκτοξεύοντας τον υδράργυρο μιας κρίσης στα ύψη, σε περιπτώσεις ασθενούς εξωτερικής πολιτικής. Παρακάτω θα αναλυθεί η εν λόγω κρίση, ως “case study” στην παρούσα εργασία, βασιζόμενη κυρίως σε διάλεξη που πραγματοποιήθηκε στη ΣΕΘΑ από τον Δρ. Κωνσταντίνο Μπαλωμένο.

2. Το χρονικό της κρίσης των «Ιμίων»

Την περίοδο εκείνη, στην Ελλάδα επικρατούσε κυβερνητική αστάθεια διότι, ο τότε Πρωθυπουργός κ. Ανδρέας Παπανδρέου είχε εισαχθεί στο Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο βαριά ασθενής και η διακυβέρνηση της χώρας ασκούνταν από μία ομάδα άμεσων συνεργατών του Πρωθυπουργού. Επιπλέον, την δεδομένη χρονική στιγμή είχαν ξεκινήσει τα πολιτικά παιχνίδια διαδοχής του κ. Παπανδρέου και οι εν δυνάμει δελφίνοι είχαν εμπλακεί σε έναν ανηλεή πόλεμο χαρακωμάτων, για το ποιος θα κυριαρχήσει στην κούρσα διαδοχής.

Το κυβερνητικό έργο είχε περιέλθει σε δεύτερη μοίρα και η κοινή γνώμη παρακολουθούσε την τηλεοπτική κάλυψη των ημερήσιων ιατρικών ανακοινωθέντων, που με ένταση παρουσιάζονταν από τα ηλεκτρονικά και έντυπα Μ.Μ.Ε., κυριαρχώντας ουσιαστικά σε όλη την πολιτική ατζέντα της χώρας.

Η κρίση ξεκίνησε στις 25 Δεκεμβρίου του 1995, όταν το Τουρκικό φορτηγό πλοίο «Eigen Akat» προσάραξε κοντά σε μια Ελληνική βραχονησίδα, εξαιτίας βλάβης. Ο Τούρκος καπετάνιος αρνήθηκε βοήθεια από τις Ελληνικές αρχές, ισχυριζόμενος ότι βρισκόταν σε Τουρκικά χωρικά ύδατα. Στις 28 Δεκεμβρίου, το πλοίο αποκολλήθηκε και κινήθηκε προς το τουρκικό λιμάνι Gulluk, αφού προηγήθηκαν προφορικές διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές, αναφορικά με το ποιος θα αναλάμβανε τη διάσωση του πλοίου. Στις 29 Δεκεμβρίου, ο Τούρκος ΥΠ.ΕΞ υπέβαλλε προφορικό

διάβημα προς τον Έλληνα Πρέσβη, υποστηρίζοντας ότι οι βραχονησίδες Ίμια αποτελούν τμήμα της Τουρκικής Επικράτειας.

Αυτή η κίνηση εγκαινίασε μία σειρά από προφορικά διαβήματα ανάμεσα στις δύο χώρες και για ένα μήνα περίπου οι δύο πλευρές αποδόθηκαν σε μία σιωπηρή αντιπαράθεση για το status των βραχονησίδων. Στις 15/1/1996 παραιτείται ο σοβαρά άρρωστος και νοσηλευόμενος στο Ωνάσειο τότε πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου. Την επομένη 16/1, το Ελληνικό ΥΠΕΞ ενημερώνει επίσημα το ΥΠΕΘΑ, εμπλέκοντας έτσι τις Ε.Δ. στην κρίση (αντί του Λιμενικού Σώματος), κλιμακώνοντάς την.

Στις 19/1, ο Κώστας Σημίτης εκλέγεται ως αρχηγός του ΠΑΣΟΚ σε βάρος του Άκη Τσοχατζόπουλου και του Γεράσιμου Αρσένη, του τότε ΥΕΘΑ. Στις 22/1/1996 ο Κ. Σημίτης ορκίζεται Πρωθυπουργός της Ελλάδας, με ΥΕΘΑ και πάλι τον Γεράσιμο Αρσένη και ΥΠ.ΕΞ τον Θεόδωρο Πάγκαλο. Την ίδια μέρα, ο δήμαρχος Καλύμνου υψώνει την Ελληνική Σημαία στην ανατολική Ίμια, δίνοντας μεγάλη δημοσιότητα στο γεγονός. Στις 27/1/1996, Τούρκοι δημοσιογράφοι τηλεοπτικού σταθμού, αποβιβάζονται με ελικόπτερο στην ανατολική Ίμια, υποστέλλουν την Ελληνική Σημαία και υψώνουν την αντίστοιχη τουρκική. Στις 28/1/1996, περιπολικό του Πολεμικού Ναυτικού επιβεβαιώνει την ύπαρξη της τουρκικής Σημαίας και λίγο αργότερα ένα δεύτερο περιπολικό αποβιβάζει τμήμα του και την κατεβάζει, υψώνοντας στη θέση της την Ελληνική.

Για πρώτη φορά το θέμα αποκτά νέα διάσταση, καθώς ο νέος ΥΕΘΑ έδωσε εντολή να κατέβει η τουρκική Σημαία, αλλά όχι να υψωθεί στη θέση της η Ελληνική. Αντιθέτως, η εντολή που λαμβάνει ο κυβερνήτης του περιπολικού περιλαμβάνει την υποστολή της τουρκικής Σημαίας και την ανύψωση της Ελληνικής. Ο Γεράσιμος Αρσένης ζητεί εξηγήσεις από την ηγεσία του ΓΕΝ. Ο αρχηγός του, Αντιναύαρχος Ι. Στάγγας, ο οποίος δεν είχε δώσει σχετική εντολή, θέτει την παραίτησή του στη διάθεση του Υπουργού, που όμως δεν γίνεται αποδεκτή. Η κυβερνητική εντολή είναι η σταδιακή αποκλιμάκωση της κρίσης. Το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ) και το Συμβούλιο Άμυνας (ΣΑΜ) συνεδριάζουν και αποφασίζεται η επιτήρηση των βραχονησίδων, την ημέρα από τη θάλασσα, ενώ το βράδυ θα αποβιβάζονται σε αυτές στρατιωτικά αγήματα. Τότε αρχίζει μια διελκυστίνδα για το ποιος (Στρατός ή Ναυτικό) μπορεί και πρέπει να αναλάβει τη φύλαξη των δύο Ιμίων. Έπειτα από επέμβαση του τότε Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Ναυάρχου Χρήστου Λυμπέρη, αποφασίζεται τη φύλαξή τους να την αναλάβει η επίλεκτη μονάδα, ΜΥΚ, του ΠΝ,

μόνο στην βραχονησίδα όπου κυματίζει η Ελληνική Σημαία, ενώ η δυτική Ίμια θα επιτηρείται από τα πλοία του ΠΝ που περιπολούσαν στην περιοχή.

Στις 29/1/1996 η κατάσταση επιδεινώνεται δραματικά, καθώς τουρκικά πολεμικά προσεγγίζουν την περιοχή, εισερχόμενα εντός των Ελληνικών χωρικών υδάτων και τουρκικό ελικόπτερο παραβιάζει συνεχώς τον Ελληνικό εναέριο χώρο. Η Ελληνική κυβέρνηση πραγματοποιεί διαβήματα στην τουρκική, ενώ ταυτόχρονα ενημερώνονται ΗΠΑ και ΕΕ. Στις 30/1/1996, ο Ναύαρχος Λυμπέρης αναλαμβάνει την επιχειρησιακή διοίκηση των Ε.Δ.. Στις 10 π.μ. μιλούν τηλεφωνικά ο Πρωθυπουργός Κ. Σημίτης και ο Αμερικάνος Πρόεδρος Κλίντον, καθώς και οι δύο υπουργοί Άμυνας Αρσένης και Ουίλιαμ Πέρι. Προς το μεσημέρι πραγματοποιείται σύσκεψη στο γραφείο του Πρωθυπουργού στη Βουλή, με συμμετοχή υπουργών και του Α/ΓΕΕΘΑ για αξιολόγηση της κατάστασης και λήψη αποφάσεων. Οι εντολές που δίνονται, σύμφωνα με το βιβλίο του Ναυάρχου Λυμπέρη «Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες» είναι (...όχι χρήση βίας, όχι παρενόχληση, αλλά ενημέρωση τους και αίτηση απομάκρυνση τους...). Το μεσημέρι, το τουρκικό ΥΠΕΞ ζητεί από τον Έλληνα Πρέσβη στην Άγκυρα την επαναφορά της κατάστασης στο προηγούμενο καθεστώς (status quo ante). Το αίτημα αυτό επαναλαμβάνει αργά το απόγευμα στις Βρυξέλλες και ο Αμερικανός Μόνιμος Αντιπρόσωπος στο ΝΑΤΟ, στον Έλληνα ομόλογό του. Στις 23.00' τα Ελληνικά πολεμικά που βρίσκονται στην περιοχή έχουν στοχοποιήσει τα τουρκικά. Καθήκοντα τακτικού διοικητή εκτελεί ο αρχαιότερος κυβερνήτης, ο οποίος είναι επιβιβασμένος στη Φρεγάτα «Ναβαρίνον», Αντιπλοίαρχος Ι. Λιούλης.

Στις 23.30', η αμερικανική πλευρά ανακοινώνει στον κ. Αρσένη ότι, οι Τούρκοι αρνούνται την Ελληνική πρόταση αποκλιμάκωσης, καθώς δεν δέχονται την απομάκρυνση των πλοίων και του αγήματος στην ανατολική Ίμια, ζητώντας και την υποστολή της Ελληνικής Σημαίας από το νησί. Στις 00.30', 31/1/1996, πραγματοποιείται σύσκεψη (όχι ΚΥΣΕΑ) στο Πρωθυπουργικό Γραφείο. Τα ξημερώματα ενημερώνονται οι αρμόδιοι ότι, στη δυτική Ίμια αποβιβάστηκε, με επιτυχή αντιπερισπασμό, ομάδα Τούρκων βατραχανθρώπων, την ίδια ώρα που η Ελληνική πλευρά είχε ξεκινήσει τη διαδικασία αποβίβασης και σε αυτή τη νησίδα της δεύτερης ομάδας των βατραχανθρώπων της ΜΥΚ. Ζητείται επιβεβαίωση της πληροφορίας από το ΓΕΝ, που στις 04.30' διατάσσει την απονήωση ελικοπτέρου από την Φρεγάτα «Ναυαρίνον», κάτω από εξαιρετικά αντίξοες καιρικές συνθήκες. Το ελικόπτερο πραγματοποιεί τρεις διελεύσεις πάνω από τη Δυτική Ίμια και μόνο μετά την τρίτη, στις

04.50', διαπιστώνει την ύπαρξη στο νησί δέκα Τούρκων βατραχανθρώπων. Τότε διατάσσεται να επιστρέψει στο «Ναυαρίνον».

Στις 06.15' άρχισε η σταδιακή αποχώρηση των δυνάμεων και των δύο πλευρών. Πρώτοι αποχωρούν από τη δυτική Ίμια οι Τούρκοι βατραχάνθρωποι, για να ακολουθήσουν οι Έλληνες από την ανατολική, μαζί με την Ελληνική Σημαία, υλοποιώντας το αμερικανικό ρηθέν «no man, no ships, no flags». (Μπλαβέρης , Λεωνίδας, Σ.,2006, Δέκα χρόνια μετά τα Ίμια, 28 Ιανουαρίου 2006, σελ. 24).

3. Η Παρουσίαση της κρίσης των «Ιμίων» από τα Μ.Μ.Ε.

Την 24η Ιανουαρίου, ο τηλεοπτικός σταθμός Antenna TV προβάλλει ως κεντρικό θέμα και μείζον πρόβλημα τη διπλωματική αλληλογραφία που ακολούθησε το ναυάγιο του Φιγκέν Ακάτ, υποστηρίζοντας ότι έχει στη διάθεσή του την αλληλογραφία μεταξύ των Υπουργείων Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας για την υπόθεση των Ιμίων. Στο δελτίο ειδήσεων του ίδιου καναλιού γίνεται λόγος για «αναταραχή στη Θράκη».

Την Πέμπτη 25 Ιανουαρίου, τέσσερις κάτοικοι της Καλύμνου και τηλεοπτικά συνεργεία μεταβαίνουν στη βραχονησίδα Ίμια και τοποθετούν την Ελληνική Σημαία. Η τηλεοπτική προβολή του θέματος δημιουργεί μεγάλη πίεση στην κυβέρνηση, η οποία δεν έχει ακόμα εγκατασταθεί στα γραφεία της. Ο Υπουργός Εξωτερικών Θ. Πάγκαλος επιβεβαιώνει, σε συνέντευξη τύπου, την ανταλλαγή των ρηματικών διακοινώσεων και λέει ότι είναι η πρώτη φορά που προβάλλονται εδαφικές διεκδικήσεις. Ωστόσο, δηλώνει ότι, (...θα ήταν υπερβολικό να πούμε ότι πλοίαρχος προσάραξε το σκάφος του επίτηδες...) και προσθέτει: (...δεν γνωρίζω αν το θέμα οφείλεται στον υπερβάλλοντα ζήλο κάποιου Τούρκου διπλωμάτη ή αν αποτελεί μέρος ευρύτερου σχεδίου...). Η δημοσιότητα που πήρε το θέμα στην Αθήνα μετέφερε την υπόθεση και στην Άγκυρα.

Το Σάββατο 27 Ιανουαρίου, το μεσημέρι, ελικόπτερο ναυλωμένο από το γραφείο της εφημερίδας Χουριέτ στη Σμύρνη, με τετραμελές πλήρωμα, προσγειώθηκε στη μία από τις νησίδες Ίμια. Δύο από τους τέσσερις δημοσιογράφους που μετείχαν στην αποστολή είχαν επισημανθεί κατά το παρελθόν στην Ελληνική επικράτεια, ως υποκινητές επεισοδίων στη Θράκη. Ο Ελληνικός τύπος που δημοσίευσε αυτές τις πληροφορίες προσέθετε ότι, είχε εκδοθεί «ερυθρό δελτίο» που απαγόρευε την είσοδό τους στην Ελλάδα. Οι απεσταλμένοι της τουρκικής εφημερίδας κατέβασαν την Ελληνική Σημαία από τον πρόχειρο ιστό της και τοποθέτησαν την τουρκική. Το

περιστατικό μαγνητοσκοπήθηκε, για να παρουσιαστεί την επόμενη ημέρα στην τουρκική τηλεόραση. Ο δήμαρχος της Καλύμνου και η συνοδεία, που έβαλαν την Ελληνική Σημαία στη βραχονησίδα, έσπρωξαν το θέμα στο κέντρο της προσοχής της τουρκικής κοινής γνώμης. Η τηλεόραση που μετέδιδε τις εικόνες της σε κάθε σπίτι (Ελληνικό στην αρχή και τουρκικό στη συνέχεια) μετέφερε το θέμα από το πεδίο της διπλωματίας στο πεδίο της κοινής γνώμης και των ισχυρών αισθημάτων που προκαλούν τα εθνικά σύμβολα.

Η ομάδα της Χουριέτ είδε αμέσως την ευκαιρία των μεγάλων επιτυχιών και ακολούθησε καταπόδας το δρόμο που είχε ανοίξει η Ελληνική τηλεόραση. Η Χουριέτ κυκλοφόρησε φωτογραφίες από την επιχείρηση υψώσεως της τουρκικής Σημαίας και προανέγγειλε τη μετάδοση εικόνων της επιχείρησης από το θυγατρικό τηλεοπτικό κανάλι D. Στο ίδιο φύλλο της εφημερίδας, το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών εμφανίζεται να αποδοκιμάζει την ενέργεια. Ο Υφυπουργός Εξωτερικών Ονούρ Οϋμέν, καθώς και ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Ομέρ Ακμπέλ έλειπαν από την Άγκυρα σε επαγγελματικό ταξίδι. Έτσι, η ευθύνη του σχολιασμού έπεφτε στον βοηθό Υφυπουργό πρέσβη Ινάλ Μπατού, ο οποίος δήλωσε στην εφημερίδα απερίφραστα: (...Δεν μπορεί να υπάρξουν λύσεις με εκδηλώσεις βίας και με πόλεμο Σημαιοτών· η Τουρκία είναι υπέρ της λύσης με ειρηνικό τρόπο και δια της διπλωματικής οδού...) (Χουριέτ, 28.1. 1996).

Στην Αθήνα τα τηλεοπτικά δίκτυα πρόβαλλαν τα πλάνα της τουρκικής επιχείρησης για την αλλαγή των Σημαιοτών στα Ίμια, ενώ η Χουριέτ και η Μιλλιέτ που ανήκουν στο ίδιο δημοσιογραφικό συγκρότημα προσπαθούν να συντηρήσουν το θέμα με μεγάλους τίτλους. Χαρακτηριστικό της δυναμικής που δημιούργησε το θέμα των Σημαιοτών ήταν ότι, ένας άλλος τηλεοπτικός σταθμός, ο Interstar, μετέδωσε εικόνες από την τοποθέτηση της τουρκικής Σημαίας σε κάποια βραχονησίδα. Στην προσπάθεια να διερευνηθεί το επεισόδιο, σύμφωνα με εκπρόσωπο του σταθμού, οι σκηνές που μετέδωσε το κανάλι είχαν γυριστεί σε βραχονησίδα που δεν είχε καμία σχέση με την περιοχή της κρίσης.

Αργά το βράδυ της Δευτέρας, 29/1, το δορυφορικό δίκτυο της EPT μετέδωσε δηλώσεις του Γεράσιμου Αρσένη, Υπουργού Εθνικής Άμυνας, αμέσως μετά από κυβερνητική σύσκεψη υπό την Προεδρία του Πρωθυπουργού και με τη συμμετοχή των Υπουργών Εξωτερικών, Εσωτερικών, Εθνικής Οικονομίας, Τύπου, καθώς και του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ. Το πρωί της Τρίτης, 30 Ιανουαρίου, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις και εφημερίδες στην Τουρκία κινούνταν σε τόνους πολεμοχαρείς.

Το δορυφορικό Πρόγραμμα της ΕΡΤ, το οποίο με τις συνεχείς αναμεταδόσεις των γεγονότων, όπως εξελίσσονταν στην Αθήνα, είχε γίνει ο κατεξοχήν κόμβος συντονισμού, μετέδιδε ότι, οι Ελληνικές δυνάμεις διαπίστωναν προκλητική συμπεριφορά, προερχόμενη εκ των τουρκικών ναυτικών δυνάμεων που βρίσκονταν στην περιοχή των Ιμίων. Σχεδόν ταυτόχρονα, οι τουρκικές τηλεοράσεις άρχισαν να μεταδίδουν βίντεο από την επιχείρηση, το οποίο παίχτηκε τόσες φορές που έγινε πλέον εφιάλτης. Τίποτα όμως, πέρα από τα πολεμοχαρή σχόλια των τουρκικών τηλεοράσεων, δεν έδειχνε ότι το βίντεο ήταν πραγματικό ντοκουμέντο της επιχείρησης. Επρόκειτο για τις εικόνες τούρκων κομάντος που έφτασαν στο λιμάνι του Μπόντρουμ με λεωφορείο, βάφτηκαν με μαύρα χρώματα παραλλαγής, και με λαστιχένια βάρκα ανοίχτηκαν στη θάλασσα. Η προσεκτικότερη παρατήρηση έδειχνε ότι επρόκειτο για σκηνές γυρισμένες σε νυκτερινή άσκηση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων. Όπως αποδείχτηκε αργότερα, η όλη επιχείρηση δεν πραγματοποιήθηκε με τον τρόπο που έδειχνε το βίντεο της άσκησης. (Κούρκουλας, Α, 1997, Μια κριτική Προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, 35-54).

4. Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. στην κρίση των «Ιμίων»

Στην κρίση των Ιμίων τα Ελληνικά Μ.Μ.Ε. λειτούργησαν ανεξάρτητα από τους διαμορφωτές της εξωτερικής πολιτικής και ακολούθησαν τη δική τους γραμμή. «Οι επιχειρηματίες / εκδότες επωφελήθηκαν από τη γενικότερη ρευστότητα στο πεδίο των πολιτικών εξελίξεων και πήραν θέση στην πολιτική διαμάχη. Τα Ελληνικά επιχειρήματα που προβλήθηκαν από τις Ελληνικές εφημερίδες, είχαν τρεις βασικές πτυχές:

α. Η πρώτη παραπέμπει στη διαπίστωση ότι, τα Ίμια είναι κομμάτι της Ελληνικής επικράτειας. Την διαπίστωση αυτή, ο Ελληνικός Τύπος θεμελίωσε πολύπλευρα και συνολικά σε όλες τις φάσεις της κρίσης, στηρίζοντας τόσο το νομικό, όσο και το πολιτικό, πολιτισμικό και ιστορικό υπόβαθρο της άποψης.

β. Η δεύτερη πτυχή παραπέμπει σε μια νομική – διεθνολογική υποστηρικτική επιχειρηματολογία, η οποία παραπέμπει στην Ιταλοτουρκική Συμφωνία – Πρωτόκολλο του 1932 και στη Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων του 1947. Τα δύο αυτά κείμενα νομιμοποιούν, σύμφωνα με την Ελληνική επιχειρηματολογία, πλήρως την Ελληνικότητα των Ιμίων.

γ. Η τρίτη διάσταση είναι περισσότερο πολιτική και παραπέμπει σε έναν πάγιο ισχυρισμό της ελληνικής πλευράς, ότι η Τουρκία είναι επεκτατική χώρα.

Η κλιμάκωση της κρίσης στα Ίμια οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ενέργεια των Τούρκων δημοσιογράφων να υποστείλουν την Ελληνική Σημαία και να την αντικαταστήσουν με μια τουρκική, για τις ανάγκες ενός τηλεοπτικού σόου. Η κρίση έγινε αντικείμενο αντιπαράθεσης των Ελληνικών και Τουρκικών Μ.Μ.Ε. και για πολύ καιρό βρισκόταν στην επικαιρότητα με ανταλλαγή υβριστικών και επιθετικών μηνυμάτων.

Οι Ελληνικές και τουρκικές εφημερίδες, μέσω διαρκών αναφορών τους, αναπαρήγαγαν μια σειρά στερεοτύπων που χαρακτήριζαν τις δύο χώρες. Σύμφωνα με αυτά, από Ελληνικής πλευράς, οι Τούρκοι παρουσιάζονται ως «προκλητικοί», «επιτακτικοί», «επιθετικοί», «πολεμοχαρείς», και «αναθεωρητές των συνθηκών», ενώ τα στερεότυπα αυτά εμφανίζονται με ιδιαίτερη ένταση κατά τη διάρκεια της κρίσης και παραμένουν σε υψηλά επίπεδα και μετά την κρίση.

Επιπλέον, η ευθύνη για το επεισόδιο αποδίδεται από τις εφημερίδες στην Τουρκία, κατασκευάζοντας έτσι το στερεοτυπικό σχήμα του θύτη (Τουρκία) και του θύματος (Ελλάδα). Ως λογική συνέπεια αυτών των στερεοτύπων, που αναμεταδίδονται για την Τουρκία, η προσφυγή στη χρήση βίας από την πλευρά της Ελλάδας αποτελεί νόμιμη άμυνα εναντίον ενός κράτους που περιφρονεί οποιαδήποτε έννοια δικαίου και διεθνών συνθηκών.

Ο δημοσιογραφικός λόγος των εφημερίδων, ιδιαίτερα στην κορύφωση της κρίσης, βασίσθηκε στη συναισθηματική φόρτιση και όχι στην ορθολογική παρουσίαση των ειδήσεων/πληροφοριών, γεγονός που ασκεί πίεση στην κοινή γνώμη, η οποία επηρεάζεται και σχηματίζει μία εικόνα εθνικής καταστροφής και ήττας. Άμεσο επακόλουθο της επίδρασης αυτής είναι η δημιουργία σκηνικού ρήξης κυβέρνησης - κοινής γνώμης με τη μεσολάβηση του Τύπου, στοιχείο που πιστοποιεί την υπαγωγή της κρίσης των Ιμίων στο μοντέλο του Ρόμπινσον. Το μοντέλο αυτό δημιουργεί στρατηγικές παράκαμψης, οι οποίες υιοθετούν προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν "τοίχους" για να δρομολογήσουν τις συνέπειες σε μία διαφορετική κατεύθυνση.

Από τηλεοπτικής πλευράς, η κρίση των Ιμίων εξελίχθηκε σε τηλεοπτικό θέαμα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Τουρκία. Συγκεκριμένα:

α. Ο Ελληνικός στόλος απόπλευσε από το ναύσταθμο Σαλαμίνας εν μέσω συναισθηματικής φόρτισης που παρήχθη από τη ζωντανή τηλεοπτική μετάδοση. Το θέμα παραπέμφθηκε αργότερα στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, με το ερώτημα πώς βρέθηκαν εκεί τα κανάλια; Ένα κανάλι που τελικώς τιμωρήθηκε,

ισχυρίσθηκε ότι «αδίκως μας κατηγορείτε, την άδεια να μεταδώσουμε τον απόπλου του Στόλου την πήραμε από το Γραφείο Τύπου του ΥΠΕΘΑ».

β. Το βράδυ της κρίσης, η κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας από Τούρκους κομάντος θεωρείται ως το καθοριστικό γεγονός που σφράγισε την έκβαση των εξελίξεων. Η τουρκική τηλεόραση και στη συνέχεια τα Ελληνικά κανάλια μεταδίδουν ένα ρεπορτάζ από αυτή την περίφημη επιδρομή. Ένα ρεπορτάζ που δείχνει τους Τούρκους κομάντος να ετοιμάζονται, να μπαίνουν σε μία φουσκωτή βάρκα, να φτάνουν και να αποβιβάζονται στο νησί, να ξαναμπαίνουν την επομένη στη βάρκα, και να επιστρέφουν στην τουρκική ακτή πανηγυρίζοντας την επιτυχία τους. Το ρεπορτάζ παίχτηκε στην Ελλάδα ως αδιάψευστος μάρτυρας της τουρκικής επιτυχίας και κανένας δεν αναρωτήθηκε το στοιχειώδες «Μα καλά που βρισκόταν η κάμερα και μαγνητοσκοπήσε αυτή την επιχείρηση μέσα στη νύχτα;».

γ. Ως προς το ύφος, τα Ελληνικά κανάλια χρησιμοποίησαν αρκετές φορές σε ρεπορτάζ τη λέξη «πρόκληση» και τα παράγωγα της για να περιγράψουν κάθε Τουρκική πράξη με την οποία διαφωνούσαν. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις από το βραδινό δελτίου του MEGA στην κορύφωση της κρίσης: «νέα πρόκληση» προκλητική ενέργεια της Άγκυρας», «πρόκληση από τους Τούρκους κομάντος», «πρωτοφανής τουρκική ενέργεια», «πρωτοφανές γεγονός», «νέα αδιανόητη τουρκική πρόκληση». Τα αποσπάσματα δε συνοδεύονταν από βίντεο που έδειχνε συνεχώς τους Τούρκους δημοσιογράφους να υποστέλλουν την Ελληνική Σημαία και να ανυψώνουν την τουρκική.

δ. Ορισμένες φορές οι τουρκικές ενέργειες αναφέρονται με τη χρήση αμιγώς πολεμικού λεξιλογίου. Οι Τούρκοι «διεκδικούν ένα νησί μας», η ενέργεια των Τούρκων δημοσιογράφων χαρακτηριζόταν «απόβαση», «εισβολή» και «προσβολή πρακτόρων». Όταν μάλιστα στην κορύφωση της κρίσης συνετρίβη το Ελληνικό ελικόπτερο, τα περισσότερα Ελληνικά Μ.Μ.Ε. έκαναν λόγο για κατάρριψη του από τους Τούρκους. Παράλληλα, ένα άλλο τμήμα των καναλιών κατασκεύασε μία εικόνα «ταπείνωσης» της Ελλάδας από τους Τούρκους. Χρησιμοποιήθηκαν και συγκεκριμένοι συμβολισμοί για να τονίσουν αυτό το συναίσθημα, όπως «Ιμια – το νέο Ματζικέρτ για την Ευρώπη».

ε. Η πιο επικίνδυνη πλευρά της τηλεοπτικής παρέμβασης στην κρίση είναι ότι, ο πρωθυπουργός Κ. Σημίτης πληροφορήθηκε την πτώση του μοιραίου ελικοπτέρου τα ξημερώματα της κρίσιμης νύχτας από συνεργάτες του, οι οποίοι το είχαν πληροφορηθεί από την τηλεόραση. Επιπλέον, η Ελληνική Κυβέρνηση πληροφορήθηκε

την κατάληψη της δεύτερης βραχονησίδας από το Γραφείο Τύπου της Άγκυρας, το οποίο παρακολούθησε σχετικές δηλώσεις στην τουρκική τηλεόραση.

στ. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι, το βράδυ της κορύφωσης της κρίσης, πριν την κρίσιμη σύσκεψη στο πολιτικό Γραφείο του Πρωθυπουργού, ο Έλληνας ΥΠ.ΕΞ, κ. Πάγκαλος, εντοπίσθηκε από τις υπηρεσίες του Πρωθυπουργού σε εκπομπή του ΜΕΓΑ και του εξητήθη να προσέλθει στη σύσκεψη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην εποχή μας, αλλά και διαχρονικά, τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν τους ‘‘γονείς’’ της κοινής γνώμης και παράλληλα επηρεάζουν όχι μόνο τα άτομα, αλλά το βασικότερο από όλα, τις αξίες της κοινωνίας (Μ. Μακ Κόμπς - Έντνα Εϊνσίντελ - Ντέιβιντ Ουϊβερ, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, σελ. 24). Παρέχουν ένα σύνολο ιδεών και απόψεων που έχουν σαν αποτέλεσμα τη διαμόρφωση διαφορετικών προσωπικών στάσεων από τον κάθε πολίτη ξεχωριστά. Αυτό οδηγεί στη σχηματοποίηση μιας αντίληψης που, εντός κάποιου συγκεκριμένου χρονικού ορίου, το κάθε άτομο ξεχωριστά ανταποκρίνεται αλλά και ενεργεί με συγκεκριμένο κώδικα πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα/γεγονότα. Το αποτέλεσμα είναι καταλυτικό αφού έτσι διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην προώθηση ιδεολογιών, τάσεων, απόψεων και θέσεων ως όργανα κοινωνικού ελέγχου.

Σήμερα επίσης, λόγω της ταχύτατης εξέλιξης του πολιτισμού, τα Μ.Μ.Ε. πολλές φορές ξεπερνούν τα πλαίσια της απλής ενημέρωσης και φτάνουν σε επίπεδα με χαρακτήρα ευρύτερα επιστημονικό και μορφωτικό, ενώ παράλληλα μπορούν να αποτελέσουν τη βασική μορφωτική πηγή πολιτών, γεγονός το οποίο αποτελούσε και αποτελεί πραγματικότητα και καθεστώς πολλών χρόνων σε πολλά μέρη του πλανήτη. Δε θα ήταν επίσης σωστό να απομονώνεται και να παραμερίζεται και ο ψυχαγωγικός τους χαρακτήρας αφού στοχεύουν και στον ελεύθερο χρόνο των μελών μιας κοινωνίας. Έτσι, με τα διάφορα ψυχαγωγικά προγράμματα, παραμερίζεται η ανθρώπινη μοναξιά και απομόνωση, ο άνθρωπος καθίσταται ελεύθερο ον και χωρίς παρωπίδες, ενώ ταυτόχρονα η συμβολή τους στην άνοδο και στην εξέλιξη του πολιτισμού είναι σημαντική, καθόσον διαμορφώνουν χαρακτήρες με ανεπτυγμένο το αίσθημα της επικοινωνίας και της κριτικής ικανότητας. Επομένως, είναι απόλυτα κατανοητή η άποψη ότι τα Μ.Μ.Ε. αποτελούν μια από τις πιο σημαντικές εξουσίες σε μια κοινωνία, δεδομένου ότι αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια των δραστηριοτήτων των κοινωνιών.

Αυτό όμως που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και σημασίας είναι ότι, ο αδιάκοπος και ατελείωτος ανταγωνισμός που υφίσταται μεταξύ των Μ.Μ.Ε., ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια (τεχνολογική εξέλιξη) και με σημαντικό μέρος ευθύνης των ανθρώπων που τα διευθύνουν ή τα κατέχουν, έχει αλλάξει τη σειρά αξιολόγηση και μετάδοσης των γεγονότων. Έτσι παρουσιάζονται και μεταδίδονται ως ‘‘κύρια θέματα’’ γεγονότα, που προκαλούν τη συγκίνηση και επηρεάζουν συναισθηματικά και ψυχολογικά τα μέλη μιας κοινωνίας, χωρίς όμως να έχουν την παραμικρή σημασία για τη ζωή των πολιτών, αποκρύβοντας με τον τρόπο αυτό, εσκεμμένα ή μη, τα γεγονότα εκείνα που επηρεάζουν τις τύχες και τη ζωή των πολιτών.

Ο πολίτης για να είναι καλά πληροφορημένος, δεν αρκεί να έχει στη διάθεσή του εύκολα και γρήγορα τις πληροφορίες. Πρέπει, έχοντας αναπτυγμένη την αίσθηση του περιβάλλοντος και το κριτικό του πνεύμα, να μπορεί να μην είναι απαθής δέκτης αλλά ενεργητικό μέλος της κοινωνικής ομάδας που ανήκει. Οι πολίτες ως δέκτες θα πρέπει να διαμορφώνουν μια αμερόληπτη και ανεπηρέαστη στάση απέναντι σε οποιαδήποτε αρνητική πλευρά των Μ.Μ.Ε., είτε αυτή αφορά τα λαθεμένα πρότυπα, όπως για παράδειγμα τον καταναλωτισμό και την βία που συχνά προβάλλονται μέσω των Μ.Μ.Ε., είτε αφορά την παραπληροφόρηση της κοινής γνώμης, η οποία επιτυγχάνεται με τη διαστρέβλωση της αλήθειας.

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι, η αξιολόγηση των πληροφοριών και των ειδήσεων που δέχεται το κοινό καθημερινά είναι ιδιαίτερης σημασίας, διότι με τις πληροφορίες που λαμβάνει κάποιος σε συνδυασμό με τις γνώσεις που διαθέτει, μπορεί να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη άποψη γύρω από διάφορα θέματα, είτε αυτά είναι πολιτικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, ή ακόμα και εθνικά. Με αυτόν τον τρόπο ο πολίτης θα μπορεί να λειτουργήσει ως υποστηρικτής του δημοκρατικού πολιτεύματος, θα φροντίσει για την διασφάλισή του από την οιαδήποτε ‘‘επίθεση’’ των Μ.Μ.Ε. και παράλληλα θα έχει τη δυνατότητα να ανταποκριθεί με επιτυχία σε καταστάσεις που αφορούν το εσωτερικό πεδίο και πιο συγκεκριμένα την εθνική άμυνα της χώρας του.

Αξιοσημείωτος είναι ο ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας, όσον αφορά το εσωτερικό πεδίο, είτε η χώρα βρίσκεται σε περίοδο κρίσης (Διαχείριση), είτε σε περίοδο επιχειρήσεων. Ο ρόλος αυτός απαιτείται να άπτεται της μεταφοράς στο προσκήνιο της πραγματικής διάστασης των πράξεων / ενεργειών μιας κυβέρνησης. Και εδώ ανακύπτει ο μεγάλος προβληματισμός, σχετικά με την επίδραση των μέσων στο εσωτερικό πεδίο. Για την κατανόηση και επίλυση του εν λόγω ζητήματος, είναι απαραίτητη η παράθεση των ακόλουθων βασικών παραμέτρων:

α. Η ποιότητα της ενημέρωσης που προσφέρουν τα Μ.Μ.Ε., έτσι ώστε ο πολίτης να μπορεί να σχηματίσει μια ολοκληρωμένη, αλλά ταυτόχρονα και εμπεριστατωμένη άποψη για τα ζωτικά συμφέροντα της χώρας.

β. Η ικανότητα παρέμβασης που έχουν τα Μ.Μ.Ε. στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, στη διαχείριση των κρίσεων αλλά και κατά τη διάρκεια μιας σύγκρουσης, είτε έχοντας σα πυλώνα τους την ίδια την είδηση, είτε ενεργώντας υπό την πίεση του εκάστοτε ιδιοκτησιακού καθεστώτος.

γ. Η ταύτιση της ελευθερίας του τύπου με την ταυτόχρονη χειραγωγήσή του, ιδιαίτερα όταν μπορεί να θιγούν ζωτικά συμφέροντα και να αποκαλυφθούν κρατικά μυστικά.

Στη σημερινή κοινωνία, όπου η αγορά αλλά και ταυτόχρονα η φιλελεύθερη οικονομία εξουσιάζουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας διατρέχουν σημαντικό κίνδυνο αναφορικά με την λειτουργία τους, σύμφωνα πάντα με το θεσμικό τους ρόλο. Στο εμπορικό αλλά και στο οικονομικό πεδίο οι πιέσεις γίνονται ολοένα και πιο έντονες, ενώ ο ανταγωνισμός μεταξύ των Μ.Μ.Ε. αποκτά όλο και πιο ‘βίαιο’ χαρακτήρα. Πλέον, ο τρόπος ‘προμήθειας’ μιας είδησης αλλά και η παρουσίασή της, έχουν μοναδικό σκοπό το κέρδος, ενώ η αντικειμενικότητα της ενημέρωσης και η προστασία των συμφερόντων του πολίτη περνούν σε δεύτερο πλάνο.

Η χειραγωγή των Μ.Μ.Ε. με οποιονδήποτε τρόπο από άτομα ή διάφορα κέντρα εξουσίας που τα κατέχουν και μπορεί να ενεργούν από ιδιοτελείς και πολλές φορές αντεθνικούς σκοπούς, ενώ διακρίνονται από πλήρη ανευθυνότητα απόψεων / χειρισμών, αποτελεί έναν ουσιώδη κίνδυνο για την ασκούμενη εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης. Η επίδραση ή η πίεση που ασκούν στην εγχώρια πολιτική (εξωτερική – εσωτερική) είναι καταλυτική και ποικίλει ανάλογα με τα πολιτικά δεδομένα και την χρονική στιγμή της εποχής. Η πίεση αυτή επιδεινώνεται λόγω της εξάρτησης των Μ.Μ.Ε. από την τεχνολογική εξέλιξη του επικοινωνιακού συστήματος και το βαθμό αυτονομίας των ιδιοκτητών τους από πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

Ο χαρακτηριστικά ελάχιστος χρόνος και ταυτόχρονα τα μικρά χρονικά περιθώρια που υπάρχουν από τη στιγμή της εμφάνισης ενός γεγονότος μέχρι την παρουσίαση της είδησης, έχουν σαν αποτέλεσμα, τόσο οι παρουσιαστές όσο και τα εμπλεκόμενα άτομα, να αναγκάζονται να ενεργήσουν εν θερμώ κάτω από την αμεσότητα των καταστάσεων και την ασκούμενη πίεση των ακροατών. Αυτό έχει σαν

αποτέλεσμα οι δημοσιογράφοι αλλά και τα επικοινωνιακά μέσα να δρουν ως αυτόνομοι δρώντες στις διεθνείς σχέσεις, ενοχλώντας ή και παρεμποδίζοντας πολλές φορές τις κυβερνητικές επιλογές.

Η προσέγγιση Ε.Δ. και Μ.Μ.Ε., καθώς και η κάλυψη των εθνικών θεμάτων, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, απαιτεί ιδιαίτερη εθνική ευαισθησία και ευθύνη. Απαιτεί ακόμα την εμπλοκή δημοσιογράφων ή και σχετικών φορέων που έχουν ειδικές γνώσεις, την συνεχή παρακολούθηση και συνολική εποπτεία των θεμάτων και των χειρισμών, προκειμένου να ερμηνεύονται και να παρουσιάζονται τα γεγονότα χωρίς να υπάρχει οποιοσδήποτε κίνδυνος δημιουργίας συγχύσεων και επιπλοκών στις διπλωματικές και στρατιωτικές προσπάθειες, και χωρίς να αποκαλύπτονται στρατιωτικά μυστικά.

Από το δικό τους πεδίο δράσεως, τα στελέχη των Ε.Δ. θα πρέπει να είναι άρτια εκπαιδευμένα και κατάλληλα οργανωμένα στο τρόπο χειρισμού των Μ.Μ.Ε., ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεως ή πολέμου, έτσι ώστε να μπορούν να παρέχουν «ασφαλή» και αληθινή ενημέρωση, κατά τον καλύτερο τρόπο. Είναι γενικά αποδεκτό ότι, η παρεχόμενη στρατιωτική - επιχειρησιακή ενημέρωση είναι πολλές φορές εξίσου σημαντική με την εξέλιξη και τον σχεδιασμό των επιχειρήσεων.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, στη σύγχρονη ιστορία της χώρας μας ήταν η κρίση στις βραχονησίδες Ίμια, το οποίο έχει συζητηθεί στο μέγιστο βαθμό και ταυτόχρονα συνεχίζει να απασχολεί τους ειδικούς σ' όλα τα επίπεδα (πολιτικό - στρατιωτικό - δημοσιογραφικό - κοινωνικό κ.λπ.). Η συγκεκριμένη κρίση ήταν μία ιδιάζουσα και άκρως αντιπροσωπευτική περίπτωση, πιθανότατα η πρώτη εθνική κρίση, την οποία τα μέσα επικοινωνίας και πιο συγκεκριμένα η τηλεόραση, δεν παρακολούθησε και δε μετέδωσε απλώς τα γεγονότα, αλλά συνέβαλλε στην δημιουργία και στην εξέλιξή της. Στην ουσία (...ήταν παρενέργεια δύο καταστάσεων: της διαστρέβλωσης της παλιάς ιεραρχίας που πριμοδοτούσε το εθνικό συμφέρον έναντι της ενημέρωσης, με τη διαφορά ότι, αντί να βρίσκονται εντός κυβερνητικής γραμμής, τα Μ.Μ.Ε. ανέλαβαν να υποκαταστήσουν τους κρατικούς φορείς, παίρνοντας μια ακραία εθνικιστική τοποθέτηση και της εντυπωσιοθηρικής δημοσιογραφικής κουλτούρας της τηλεόρασης που έβλεπε πλέον και την εξωτερική πολιτική με το πρίσμα του αιματηρού κοινωνικού θεάματος που εξασφαλίζει θέαμα-άρα και τηλεθέαση...). Σε αντίθεση με την κρίση του 1987 όπου τα Μ.Μ.Ε. (...είναι πίσω από την κυβέρνηση, καταγράφοντας δηλώσεις και αναπαράγοντας τις ανακοινώσεις στο ρεπορτάζ τους. Σε καμία στιγμή - πριν, κατά ή μετά - δεν διαφοροποιούνται τα Μέσα

από την κυβερνητική γραμμή...) (Μητρόπουλος Δ., 'Εξωτερική Πολιτική και Ελληνικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Υποταγή, Χειραφέτηση και Απάθεια, (2003), σελ. 275-296).

Σε όλο το φάσμα των σύγχρονων επιχειρήσεων, σε όλα τα μέρη του πλανήτη, η παρουσία των Μ.Μ.Ε. ακόμα και στο θέατρο των επιχειρήσεων θεωρείται δεδομένη. Πάντα στο σχεδιασμό μιας αποστολής και πριν την εκτέλεσή της, ο κάθε σύγχρονος στρατός περιλαμβάνει στα σχέδιά του την ύπαρξη των μέσων, αλλά και των δημοσιογράφων που τα υπηρετούν, έχοντας ως απότοκο τον έλεγχο, σε σημαντικό βαθμό, της ροής των πληροφοριών, ενώ δίνουν ταυτόχρονα και τη δυνατότητα στους ανταποκριτές να είναι στην πρώτη γραμμή και να έχουν μια πραγματική και εμπειριστατωμένη άποψη της υπάρχουσας / εξελισσόμενης κατάστασης. Θα πρέπει να γίνει παράδειγμα προς μίμηση η τακτική των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες δε ξεκινούν καμία επιχείρηση εάν πρωτίστως δεν έχουν εξασφαλίσει την προβολή των ενεργειών τους από τα Μ.Μ.Ε. και δεν έχουν λάβει τη λεγόμενη «εσωτερική νομιμοποίηση».

Στη σύγχρονη, σημερινή εποχή, λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο των Μ.Μ.Ε., έχει καταστεί αδιαμφισβήτητο και σαφές ότι είναι εμπλεκόμενοι δρώντες στην εξέλιξη μιας κρίσης. Δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι μια κρίση, που προηγείται πολλές φορές μιας ένοπλης σύρραξης, μεταφέρεται από το θέατρο επιχειρήσεων των εμπολέμων και διεξάγεται στα στούντιο των Μ.Μ.Ε. Επομένως, για τη χρησιμοποίηση των μέσων επικοινωνίας επ' ωφελεία των Ε.Δ. απαιτείται η ύπαρξη μιας συγκεκριμένης στρατηγικής, βασιζόμενης στο "Κρίσιμο Στρατηγικό Τρίπτυχο" του Clausewitz (σελ. 26), προκειμένου τα Μ.Μ.Ε. να λειτουργούν ως σύμμαχος και όχι ως αντίπαλος. Αλλά και οι Ε.Δ. θα πρέπει να λειτουργούν σε ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και οργάνωσης χειρισμού των πληροφοριακών μέσων, ώστε να μπορούν να παρέχουν έγκαιρη και έγκυρη ενημέρωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασόπουλος Κωνσταντίνος, Η Δημοσιότητα, Αθήνα 2005.
Γεωργιάδης Γεώργιος, Η Προπαγάνδα Εκδόσεις Νέα Θέσις, Αθήνα 1999.
Γιαλλουρίδης Χ., Η Ελληνοτουρκική σύγκρουση, από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι 1955-2000, η οπτική του τύπου.
Γιαλλουρίδης Χ.Κ., Κεφαλά Β.Δ., Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου.
Καζάζη Μ., Ανθρώπινες Σχέσεις και Επικοινωνία.
Καλογεροπούλου Ν.Α., Η Προπαγάνδα.
Καρακώστας Ιωάννης, Το Δίκαιο των Μ.Μ.Ε..
Κάστορα Σταύρου, Οπτικοακουστικά μέσα μαζικής επικοινωνίας-Επικοινωνιολογία, Αθήνα 1990.
Κούρκουλας Α, Μια κριτική Προσέγγιση του τουρκικού παράγοντα, 1997.
Κουσκουβέλης Η. Ι., Λήψη Αποφάσεων – Κρίση – Διαπραγμάτευση.
Λυμπέρης Ναύαρχος ε.α. «Πορεία σε ταραγμένες θάλασσες.
Μπαμπινιώτη Γ., Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΑΘΗΝΑ 1998.
Μπλαβέρης Λεωνίδα, 2006, Δέκα χρόνια μετά τα Ίμια, 28 Ιανουαρίου 2006.
Μπρεδήμας Α., Διεθνείς Οργανισμοί, Αθήνα, 1983.
Παναγιωταρέα Άννα, Εξωτερική Πολιτική και ΜΜΕ.
Παπαθανασόπουλος Σ., Η Δύναμη της Τηλεόρασης.
Πασαλάρη Χρ., Οι Βαρόνοι των Media, Αθήνα 1994.
Πλεύρης Κωνσταντίνος. Η Πολιτική Προπαγάνδα, ΑΘΗΝΑ 1995.
Σαμαράς Α., Επικοινωνιακή χειραγώγηση και Ένοπλες Δυνάμεις.
Σαμαράς Α., CNN και Προπαγάνδα. Κριτική παρουσίαση της επίδρασης CNN στην εξωτερική πολιτική.
Σαμαράς Α., Φινλανδοποίηση Ένα ερμηνευτικό σχήμα για τα ελληνοτουρκικά.
Σαμαράς Α., Η Διαχείριση του Μετώπου Πατρίδας και η Λογική των ΜΜΕ.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Allison G. - Zelikow P., Η Κρίση της Κούβας.
Barbier F., Lavenir C. (Μπαρμπιέ Φ., Λαβενίρ Κ.), Ιστορία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας, Αθήνα, 1999.
Bell Martin, In Harm's Way.
Chomsky N., Η χειραγώγηση των μαζών, Scripta, ΑΘΗΝΑ 1997.
Cobbs Mack – Einsiedel Edna – Weaver David, Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.
Dougerty James & Pfaltzgraff Robert, Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων: μία συνολική αποτίμηση, ΤΟΜΟΣ Β', μεταφρ. 3^η έκδ., 1992.
Hitler Adolf, Ο Αγών μου, Αντιφασιστική Βιβλιοθήκη, ΑΘΗΝΑ.
Howard Michael and Paret Peter, Clausewitz, Carl Von, On War, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1976.
Livingston Steven, Eachus Todd, Humanitarian Crises and U.S. Foreign Policy: Somalia and the CNN Effect Reconsidered.
Lovering Tristan, Grappling with the News.
Machiavelli N., Ο ηγεμόνας, Κλασικά Κείμενα-Πατάκη, ΑΘΗΝΑ 2000.
McQuail Denis (ΜακΚουέιλ Ν.), Εισαγωγή στη θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας.
Sun Zu, Η Τέχνη του Πολέμου, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1992.
Taylor Philip, Πόλεμος και διεθνείς σχέσεις στην εποχή της πληροφορικής.

Thompson Loren, "The Military Versus the Media" in *Defense Beat: The Dilemmas of Defense Coverage*.

Thompson Loren, New York: Lexington Books, 1991.

Toffler Alvin and Toffler Heidi, *War and Anti-War*, Boston, 1993.

Voss Frederick, Παρουσιάζοντας τον πόλεμο.

ΜΕΛΕΤΕΣ

Διεύθυνση Μελετών ΓΕΣ, Διοικητική (Management)

Daniel C. Hallin, *The Media the War in Vietnam and Political Support: A Critique of the Thesis of an Oppositional Media*.

ΑΡΘΡΑ

Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, περ [ΔΙΑΒΑΖΩ] τ.194, Αθήνα 22/06/1998.

Pierre Albert, Ο τύπος και ο ρόλος του, Περιοδικό «Ευθύνη», τ. 78, Ιούλιος 1978.

Εφημερίδα Χουριέτ, 28.1. 1996.

ΠΗΓΕΣ INTERNET

<http://www.bloko.gr/kosmos/pseytikh-fwtografia-sth-maxh-ths-propagandas-kata-ths-syrias.html>

<http://news.bbc.com/9wewe87t9aw/.foc/h9j87hy/il>

<https://www.theguardian.com/notesandqueries/query/0,5753,-21510,00.html>

ΆΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Εγκυκλοπαιδικό λεξικό Petit Larousse, Ονομασία της Συνοδικής Επιτροπής για τη διάδοση της πίστης, Παρίσι 1987.

Παπαναστασόπουλος Ν., ΣΕΘΑ, Σημειώσεις στη Διαχείριση Κρίσεων.

Μπαλωμένος Κωνσταντίνος, ΣΕΘΑ, διάλεξη για ΜΜΕ και Διαχείριση Κρίσεων.